

การบรรยายของผู้แต่งยังแสดงภูมิหลังของตัวละครที่ช่วยขยายความเข้าใจต่อ
พฤติกรรม เช่น ภูมิหลังของโซติรส

หล่อนเป็นลูกเลี้ยงของคุณยายของชายา ซึ่งบังเอิญเข้าไปในโรงพยาบาลแล้วไป
เห็นหล่อนเข้าที่แผนกเด็กอนาถาในโรงพยาบาลรัฐแห่งนั้น เขาเห็นหล่อนน่ารัก
เหมือนตุ๊กตาจึงขอเอาไปเลี้ยง 'เล่น' แม้จะสงเสียให้หล่อนเรียน แต่ฐานะของแม่-
เลี้ยงก็ไม่มั่งคั่งพอที่จะให้หล่อนเรียนสูงดังที่หล่อนทะเยอทะยาน

ตลอดเวลาตั้งแต่หล่อนย่างเข้าสู่วัยรุ่น หล่อนรู้สึกโดดเดี่ยว ไม่เคยคิดว่าตัวเอง
เป็นของใคร ทั้งไม่เคยมีใครที่หล่อนรู้สึกว่าเป็นของหล่อน

ชีวิตหล่อนเหมือนตุ๊กตา ซึ่งเคราะห์ร้ายปั้นขึ้นมา ไม่มีพ่อไม่มีแม่ไม่มี
เครือญาติสายโลหิตเดียวกัน

จนกระทั่งแต่งงาน หล่อนมีความสุขอยู่เพียงพักเดียว ผู้หญิงอื่นก็พรากเขาไป
จากหล่อน เพราะหล่อนมีลูกไม่ได้แต่ผู้หญิงคนอื่นมีได้ (569-570)

เนื่องจากเป็นนวนิยายขนาดยาว และเขียนลงเป็นตอนๆ ในนิตยสาร เราจะเห็นได้ว่า
การบรรยายเช่นนี้ปรากฏซ้ำๆ กันหลายครั้ง

การบรรยายภูมิหลังดังกล่าว ชี้ให้ผู้อ่านเข้าใจพฤติกรรมและลักษณะนิสัยของ
ตัวละครได้เป็นอย่างดี ดังที่ผู้แต่งบรรยายภูมิหลังที่เป็นเหตุให้พิณิตและชายาที่เข้มงวดกดขี่ให้
ชรินชาติเรียนหนักเกินวัย โดยกล่าวถึงชายาว่า

หล่อนกับพิศสมมารดาของพูนดวงเป็นลูกพี่ลูกน้องกัน แต่พิศสมเหนือกว่า
หล่อนทุกอย่าง เพราะบิดาของพิศสมเหนือกว่าบิดาของหล่อนด้วยประการทั้งปวง
เมื่อพิศสมแต่งงาน ก็แต่งงานกับด็อกเตอร์ผู้เปรี๊ยะปราชญ์ มีฐานะสูง มี
ตระกูลดี พบกันที่ใดพิศสมมิได้เว้นที่จะ 'บลิ๊ฟ' หล่อน แม้มิใช่โดยตรงก็โดยอ้อม
ปมเด่นของพิศสมคือความฉลาดเฉลียวของลูกชายคนโต เพิ่มบุญ ซึ่งเรียน
หนังสือเก่งมาก อายุเพียง 14 เรียนถึงชั้นมัธยมห้า มีหน้าที่ยังสอบควมมัธยมหก
ได้

นี่เองเป็นเหตุให้ชายากับพิณิต 'เคี้ยว' ชรินชาติ (116-117)

หรือบรรยายปัญหาของปัญจะผ่านความคิดของพิศสมให้เห็นถึงความทะเยอทะยาน
และความเข้มงวดกดขี่ต่อลูก ๆ เพื่อความมั่นคงและยิ่งใหญ่ในทางธุรกิจ ว่า

พิศสมรู้ลึกลับสงสารสามี

อายุขนาดเขาแล้วน่าจะจะได้พักผ่อน ออกไปเที่ยวตามประสา 'ตายาย' แต่เขายังต้องคร่ำเคร่งอยู่กับงานบริหารกิจการงานของเขา คนระดับเขา หากไม่มี 'ทายาท' ผู้สืบทอดงานจริง ๆ ก็ยังปล่อยมือไม่ได้

สงสารที่เขาไม่มีความสุขไม่ได้ตั้งใจ

แต่จะว่าไปแล้ว เขาก็มีส่วนผิดด้วย

นึกถึงที่เขาเข้มงวดเอาเกินเพิ่มบุญ แม้แต่กีฬาก็ไม่ยอมให้เล่น เพราะเกรงว่าจะเสียการเรียน เขามอบว่าเมื่อเขายังเรียนหนังสืออยู่ พวกเพื่อน ๆ ที่เล่นกีฬา มักจะเรียนหนังสือ 'บ๊วย' เพราะชื่อกี๊จเรียน

เวลานั้น ปัญจะเพิ่งจะเริ่มตั้งตัวได้ เขายังงานและเครียดกับงาน

ไม่ใช่ความผิดของเขาที่มีความทะเยอทะยาน เขาเป็นคนฉลาดและคาดการณ์ล่วงหน้าได้ถูกต้อง เขาพูดเสมอว่าเขาจะต้องเติบโตในวงการธุรกิจ เพราะต่อไปข้างหน้าอำนาจ และอิทธิพลจาก 'เงิน' เท่านั้นที่จะบันดาลได้ทุกอย่าง แม้แต่บงการคนระดับรัฐมนตรี ความเครียดของเขาก็เกินแถวถึงลูกชายสองคน วันดวงลักษณะที่ยังเด็กและเป็นลูกสาวหัวแก้วหัวแหวน

"สังคมต่อไปข้างหน้า ยังจะเป็นสังคมของการแข่งขัน แก่ต้องรู้จักแข่งขันกับคนอื่นเริ่มต้นด้วยการเรียน ต่อไปข้างหน้าก็คืออาชีพการงาน"

พิศสมยังจำได้ถึงท่าก้มทำการบ้านเป็นชอบ ๆ จนดึกตื่นของเพิ่มบุญ เมื่ออายุเพียง 11-12 เมื่อเขาสอบข้ามชั้นได้ ข้ามไปเรียนชั้นสูง ๆ ตั้งแต่อายุน้อย

ขณะที่พ่อตั้งความหวังให้ตัวลูกเอาไว้อย่างสูงส่ง แม่หน้าบาน เทียวคุยกับใครต่อใครว่าลูกเก่งเป็นอัจฉริยะ

ลูกนั่งคร่ำเครียด เหมือนเครื่องจักรที่ใช้งานเกินกำลัง

พิศสมยังจำได้ ถึงความกราดเกรี้ยวของตัวเองและของปัญจะ เมื่อพุนดวงสอบได้เกรดต่ำเกือบจะสุด

ปัญจะเรียกตัวมาซักถาม ขณะที่เครียดมาจากงาน ซึ่งกำลังมีเรื่องยุ่ง ๆ ระหว่างผู้ถือหุ้นและผู้บริหาร

เขาโกรธว่าพุนดวงเล่นมากกว่าเรียน เขาก็ใช้ลูกชายอายุสิบขวบหลายอย่างถึงวิชาที่เรียน พุนดวงกลัวพ่อจนปากคอสั่น ตอบผิด ๆ ถูก ๆ หมัด

ปัญจะตะคอกลูกว่า 'โง่' แล้วก็เผลอตบเปรี้ยงลงไปโดนกนหู (813-815)

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่า ผู้แต่งมักจะใช้การบรรยายแสดงบุคลิกลักษณะตลอดจน ภูมิหลังและลักษณะนิสัยของตัวละครได้อย่างชัดเจน ซึ่งนำไปให้อ่านเห็นความซับซ้อนและเข้าใจ พฤติกรรมของตัวละคร น่าสังเกตว่าผู้แต่งมักจะแสดงความคิดเห็นหรือทัศนคติของตนออกมา ตรง ๆ เช่นที่บรรยายถึงสาเหตุที่ทำให้รินชาติต้องกลายเป็นตุ๊กตาของพ่อแม่ว่า "...ต้นเหตุที่แท้จริง คือ สังคมของการต่อสู้แข่งขันซึ่งโชคดีมักจะเปิดโอกาสให้คนเรียนเก่ง" (459) หรือเมื่อกล่าวถึงโชติรสที่สะใจกับความไม่พอดีของบรรดาลูก ๆ ของปัญญาและพิศสม ก็บรรยายว่า "หัวใจมนุษย์นั้นแท้จริงอ่อนนุ่ม การขาดความรัก ความอบอุ่นและความทุกข์ความเจ็บช้ำต่างหากที่สร้างความรักอันให้มันจนกลายเป็นความกระด้าง" (844-845) การที่ไม่เปิดโอกาสให้อ่านได้คิด วิเคราะห์ด้วยตนเอง ทำให้นวนิยายเรื่องนี้เสียอรรถรสและคุณค่าการกระตุ้นให้คิดไปอย่างน่าเสียดาย

2.1.1.3 อารมณ์และความคิดของตัวละคร

ผู้แต่งได้ให้การบรรยายแสดงอารมณ์และความคิดของตัวละครสำคัญ ๆ ด้วยมุมมองแบบทัศนคติไร้ขอบเขต เช่น บรรยายถึงแป้วแห้ว เมื่อเธอเกิดความบั่นทอนจากการถูกลงโทษ หรือเมื่อเกิดความว้าเหวและโหยหาความรัก

เจ็บแค้นเสียนี้กระไร เพราะเวลาหิวก คุณแม่เขาปิดด้วย แป้วแห้วเจ็บจริง ๆ ความรู้สึกบางอย่างเกิดขึ้นกับแป้วแห้ว แป้วแห้วไม่รู้จักและไม่รู้ว่ามันคืออะไร เพราะแป้วแห้วยังไร้เดียงสา

นั่นคือ ความโหยหาอ้อมอกของคนที่จะปกป้องคุ้มครองให้ความอบอุ่น

แป้วแห้วกอดคนนั่งป้อหลอแนบไว้กับทรวงอก พร้าเรียกอยู่ในใจว่า

"ป้อหลอ ป้อหลอ"

แป้วแห้วได้ยินเสียงป้อหลอกระซิบตอบอยู่ตรงอกว่า

"แป้วแห้ว แป้วแห้ว"

แป้วแห้วนึกคร่ำครวญอยู่ในใจว่า

"ป้อหลอ แป้วแห้วอยากหาแม่ อยากมีแม่เหมือนเพื่อน ๆ ที่

โรงเรียน

เสียงป้อหลอกระซิบกระซาบว่า

"แป้วแห้วไม่มีแม่"

"ทำไมล่ะ ทำไมแป้วแห้วไม่มีแม่"

คราวนี้ป้อหลอเงียบ ไม่พูดอะไรอีกเลย มีไยแป้วแหวจะนึกคร่ำครวญ เขาก็ไม่ตอบ อย่างไรก็ตามความรู้สึกว่าป้อหลอเขาพูดด้วย ทำให้แป้วแหวเกิดความบงุ่นขึ้นมา แป้วแหวนอนกอดป้อหลอกระชับไว้กับอก ในใจพรั่ำแต่เรียกชื่อป้อหลอ ป้อหลอ (137-138)

และอีกตอนหนึ่งว่า

คุณนายออกไปแล้ว แป้วแหวนั่งลูบคลำแขนอยู่คนเดียว แป้วแหวไม่เคยร้องไห้จนน้ำตาไหล แต่แป้วแหวเจ็บและเกิดความรู้สึกบางอย่าง คือความทุกข์กับความเหงาซึ่งแยกกันไม่ออก แป้วแหวเกิดความรู้สึกคิดถึงศรียาอย่างรุนแรง ในชีวิตของแป้วแหวแป้วแหวรักอยู่สองอย่าง คนหนึ่งคือศรียาและอีกตัวหนึ่งคือป้อหลอ

ศรียาไปแล้ว เหลือแต่ป้อหลอนั่งฟังเสียงมองดูแป้วแหวด้วยนัยน์ตากลมโตถึงป้อหลอจะเป็นเพียงตุ๊กตา แต่บางครั้งแป้วแหวก็ได้ยินมันกระซิบกระซาบปลอบแป้วแหวแทบทุกคราวที่แป้วแหวเกิดความรู้สึกแบบนี้ จนกระทั่งต้องเอามันมากอดไว้แน่นแนบกับอก

แป้วแหวดึงป้อหลอมาอุ้มและกอดไว้

ความบริสุทธิ์ของจิตใจบวกกับพลังแห่งความทุกข์อันไร้เดียงสาทำให้แป้วแหวเกิดสัมผัสพิเศษเช่นเดียวกับเด็กเล็ก ๆ ไร้เดียงสามองเห็น 'ผี' ที่ผู้ใหญ่มากด้วยกิเลสมีคมัวไม่อาจมองเห็นได้

"ป้อหลอ"

แป้วแหวนึกเรียกป้อหลออยู่ในใจ

ตอนนี้แป้วแหวไม่มีใครเลย ถ้าป้อหลอไม่พูดกับแป้วแหวอีกตัว แปลว่าป้อหลอไม่ใช่ป้อหลอตุ๊กตาตัวเก่าของแป้วแหวแล้ว

แป้วแหวนึกคร่ำครวญอยู่ในใจ

"ป้อหลอ คิดถึงพี่ศรียาจัง"

"ป้อหลอก็คิดถึง"

เสียงกระซิบของป้อหลอผ่านเข้าไปในใจของแป้วแหวทันทีนั้น แป้วแหวก็รู้สึกว่าหลอยังไม่ได้ทอดทิ้งแป้วแหวไปไหน แป้วแหวยังมีเพื่อนที่อยู่กับแป้วแหวมมาแต่เล็ก ๆ เวลาที่แป้วแหวไม่ต้องการ 'เขา' ป้อหลอก็จะนั่ง ๆ นอน ๆ อยู่เฉย ๆ

แต่เวลาที่แป้วแห้วเกิดความรู้สึกบีบคั้นอย่างเวลานี้ เอาป้อหลอมากอดไว้
แป้วแห้วก็จะเกิดความอบอุ่น

แป้วแห้วคิดอะไรรู้สึกอย่างไรคนอื่นไม่มีใครรู้ แต่บางที่ป้อหลอรู้ และได้
ตอบกับแป้วแห้วโดยการกระซิบกระซาบอยู่กับอกผ่านเข้าไปในใจ

“คิดถึงพี่ศรียาจัง” แป้วแห้วคร่ำครวญอีก

“ป้อหลอกก็คิดถึง” ป้อหลอกระซิบซ้ำเช่นกัน

ขณะนั้น ใจของแป้วแห้วก็นึกขึ้นมาได้ถึงคนอีกคนหนึ่ง ซึ่งใจติดกับแป้วแห้ว
และเป็นเพื่อน เป็นคนที่แป้วแห้วรักอีกคนหนึ่งเช่นกัน

“คิดถึงคุณรินด้วยนะ”

“ป้อหลอกก็คิดถึง”

“คนที่ให้ขนมแป้วแห้วกินบ่อย ๆ เขาไปเมืองนอกนานแล้ว คิดถึงเขาจังนะ
คิดถึงคุณริน คิดถึงพี่ศรียา”

“ฮือ คิดถึงคุณริน คิดถึงพี่ศรียา คุณรินเขาใจดีนะ เขาเอาขนมมาให้แป้วแห้ว
กินบ่อย ๆ ” ป้อหลอกระซิบกระซาบ

“เมื่อไรเขาจะกลับมาก็ไม่รู้นะป้อหลอ”

“ป้อหลอกก็ไม่รู้”

แป้วแห้วเฝ้าคร่ำครวญอยู่ในใจ บางทีก็เผลอหลุดปากออกมา ป้อหลอกก็เข้าใจ
แป้วแห้วทุกอย่างกระซิบกระซาบตอบรับทุกทีไป (211-213)

การที่ผู้แต่งบรรยายให้แป้วแห้วคร่ำครวญอยู่ในใจกับป้อหลอ และรู้สึกว่าป้อหลอ
กระซิบกระซาบตอบกลับมาแทบทุกครั้ง วิเคราะห์ได้ว่า เป็นเพราะความซัดแย้งภายในเมื่อเธอ
เกิดความทุกข์ ทั้งนี้เพราะเธอไม่มีใครคอยปลอบโยนและแสดงความเห็นอกเห็นใจ นอกจาก
ป้อหลอซึ่งเธอเกิดความรู้สึกว่ามันกระซิบกระซาบตอบเธอทุกครั้ง การคร่ำครวญอยู่ในใจกับ
ป้อหลอและการที่ป้อหลอกระซิบกระซาบตอบมาเหมือนเสียงสะท้อนความรู้สึกในส่วนลึกของเธอ
นั่นเอง

นอกจากแป้วแห้วที่ต้องมีสภาพคล้ายตุ๊กตา เพราะมีความผิดปกติทางสมองตั้งแต่
กำเนิดแล้ว ยังมีขนชาติที่ต้องตกเป็นตุ๊กตาทั้ง ๆ ที่มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดสมบูรณ์พร้อม ดังที่
ผู้แต่งใช้การบรรยายแสดง อารมณ์และความรู้สึกของเขาที่ต้องตกเป็นตุ๊กตาของของโชติรสว่า
“ พ่อแม่ไม่เคยบอกเลยว่าเขาจะต้องมาลำบากและจะต้องมาพบกับอารมณ์ของคุณชายเล็ก

ซึ่งยังอยู่ใกล้กันนาน เขาก็ยังตระหนักว่าดูเหมือนเขาจะเป็นเหมือน 'ตุ๊กตา' ซึ่งกลายเป็นเครื่อง
ระบายอารมณ์ต่าง ๆ ของคุณยายเล็ก" (163) หรือ " ตลอดเวลาชรินชาตินั่งฟังด้วยความรู้สึก
พิกล มารดาและญาติผู้ใหญ่ทั้งสองพูดถึงเขาเหมือนเขาเป็นตุ๊กตา โดยไม่ถามความเห็นจากเขา
เลยสักคำเดียว " (217) เมื่อชรินชาติมีความสัมพันธ์กับดวงลักษณ์ ผู้แต่งก็ใช้การบรรยายความ
รู้สึกของชรินชาติที่รู้สึกว่าเป็น 'ตุ๊กตา' ที่ดวงลักษณ์กำลังเล่นไม่ต่างจากที่เขาเป็นตุ๊กตาที่พ่อแม่
และแม่บุญธรรมช่วยกันปั้น ตลอดจนการตกอยู่ในอำนาจสังคมของการแข่งขัน ว่า

"โต..โต.." หล่อนโผล่เข้ากอดเขาไว้ ด้วยอาการเหมือนผู้ใหญ่ปลอบเด็ก ลึกลงไป
ชรินชาติไม่ชอบกิริยาอาการอุทานแบบนี้ของหล่อนนัก เพราะฟังเหมือนหล่อนสมเพช
เขา ทำให้บางครั้งอดรู้สึกไม่ได้ว่า เขาเป็นเหมือนตุ๊กตาแสนรักที่หล่อนกำลังเล่นหัว
อยู่ ว่าที่จริง เขาไม่ผิดอะไรกับตุ๊กตาอยู่แล้ว

ตุ๊กตาที่พ่อแม่ปั้นจะให้ได้อย่างใจ ต่อมาก็คอนยายเล็ก แต่ต้นเหตุที่แท้จริงคือ
สังคมของการต่อสู้แข่งขัน ซึ่งโชคดีมักเปิดโอกาสให้คนเรียนเก่ง (459)

การบรรยายอารมณ์และความรู้สึกของชรินชาติข้างต้น ทำให้ผู้อ่านเห็นความขัดแย้ง
ภายในของชรินชาติขณะรู้ตัวว่า เขาเสมือนตุ๊กตาที่ตกอยู่ในอุ้งมือของคนอื่น จึงเกิดความกดดัน
และขมขื่นแต่การสำนึกและเรียนรู้เช่นนี้ก็ไม่ได้ทำให้ชรินชาติเปลี่ยนแปลงตัวเองได้

ผู้แต่งยังได้บรรยายความรู้สึกของปวิขต่อแป้วแหวโดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้สึก
ละอายใจไม่ว่าจะเป็นเมื่อครั้งที่เห็นแป้วแหวแสดงน้ำใจและความกตัญญูรู้คุณต่อมารดาของเขา
ทั้ง ๆ ที่มารดาของเขาไม่เคยรักและปรารถนาดีต่อแป้วแหวเลย

ปวิขหน้าแดงด้วยความรู้สึกที่ไม่อาจอธิบายได้

มารดาของเขาทำไม่รู้ไม่ชี้กับเงินสินสอดที่รับปากว่าจะให้แป้วแหว

ความบริสุทธิ์ใจของแป้วแหว ความนับถือที่หล่อนมีต่อมารดา

ทั้งสองประการทำให้เขาอาย ไม่ใช่อายคน ทว่าอายใจ

(728)

หรือความละอายใจที่เขาเคยคิดไม่ดีกับเธอ

เท้าหยดลงที่หน้าห้องนอนซึ่งเปิดเอาไว้เฉยๆ แล้วมือก็อดผลัดประตูฝืด
เข้าไปดูไม่ได้

ไม่ใช่คิดถึงหรืออาลัยอารมณ์หล่อน

แป้วแหวไม่ได้มีอิทธิพลต่อเขาถึงเพียงนั้น

ทว่า ในใจมีกังวลอะไรอยู่ก็ไม่รู้มันคล้ายกับว่าเขามีความผิดซึ่งเขาไม่ยอมรับกับตัวเอง

เหมือนเมื่อครั้งกระโน้น ตอนที่พ่อแม่ส่งเขาไปอยู่อเมริกาหลังจากเกิดเรื่องับรถชนพ่อแม่ของแป้วแหวดาย

ความรู้สึกของเขาดู ๆ ก็ไม่ผิดไปจากตอนนี้เท่าใดนัก นั่นดูเหมือนจะเป็นเหตุผลที่ทำให้เขาซื้อตุ๊กตากะหล่ำปลีราคาแพงลิบที่กำลัง 'ฮิต' อยู่ในเวลานั้นส่งมาเป็นของขวัญให้แป้วแหว

ปวีชมองเห็นบานกระจกตู้เย็นเผยออยู่ มีอะไรบางอย่างยื่นออกมาขวาง ทำให้บานประตูปิดไม่สนิท เขาจึงเดินเข้าไปดึงบานประตูออกมาโดยไม่ตั้งใจนัก ตุ๊กตาตัวนั้นนั่นเอง แป้วแหวบอกเขาว่าหล่อนตั้งชื่อมันว่าป้อหลอคล้องจองกับหล่อน

เมื่อเขาผลอดตัวเดินเข้ามาในห้องหล่อนกลางดึกคืนนั้น เขายังเห็นหล่อนนอนกอดมันอยู่เหมือนเด็ก ๆ นั่นเป็นเหตุผลที่ทำให้เขาต้องถอยออกมา ด้วยความรู้สึกอายตัวเอง (783-784)

นอกจากนั้น ผู้แต่งยังได้ใช้การบรรยายแสดงความคิดและอารมณ์ของตัวละครเมื่อตัวละครได้ตระหนักถึงความผิดพลาดของตน เช่น ความสำนึกของชายาถึงบุคลิกภาพของชรินชาติและความห่างเหินระหว่างพ่อแม่ลูกว่าเกิดขึ้นเพราะความทะเยอทะยานของตนและพินิต

ชายาเพิ่งรู้สึกถึงความห่างเหินระหว่างหล่อนกับลูกชายซึ่งทำให้หล่อนใจหายวูบนั้น เกิดความรู้สึกเหมือนมีลูกออกมาเพียงเพื่อจะ 'ปั้น' เขาให้ดังตามที่สุดตามที่สังคมนิยมกันว่านั่นคืออุดมบุรุษ

หล่อนผลักลูกให้ออกห่างจากตัว ด้วยความทะเยอทะยานแทนลูก แท้ที่จริงแล้วก็คือความทะเยอทะยานของหล่อนเองกับพินิต

ตัวเองเคยมีความหวัง เมื่อไม่ได้ดังหวังก็อยากให้ลูกได้ทดแทนเฝ้าแต่เคียดแค้นให้ลูกเรียนเก่ง ๆ

แล้วก็ผลักไสเขาสู่อ้อมอกของคนอื่น

แล้วเขาก็กลายเป็นของคนอื่น จากโชติรสผู้อุปการะเลี้ยงดูมายังดวงลักษณ์ภรรยาของเขา

ลูกห่างเหินหล่อนจนหล่อนรู้สึก แม้เขาไม่ได้แสดงออกมาด้วยกิริยาวาจาแต่หล่อนมีสัญชาตญาณรู้ว่าลึกลงไปในใจของเขา คือความรู้สึกว่าพ่อแม่ไม่รักเขา

ส่วนความสำนึกผิดของพินิตผู้แต่งก็ได้บรรยายว่า

แต่ไหนแต่ไรมา พินิตเคยรู้สึกว่าเขาทำถูกที่เดียวเชิญให้ลูกชายคนเดียวเรียนหนังสือเก่ง จบแต่อายุยังน้อย เดียวเชิญให้ไปไว้แห้วอยู่ต่างแดนตั้งแต่อายุแค่สิบเอ็ดขวบ

ที่ว่าตอนนี้เขากลับอยากให้เวลามันย้อนกลับ เขาจะบอกลูกว่า

“ไม่ต้องเรียนให้มันเก่งนักหรอก ลูกเอ๊ย เราอยู่กับอย่างอบอุ่นตามประสาพ่อแม่ ลูกก็พอแล้ว พ่ออยากให้ลูกโตขึ้นอย่างมีความมั่นใจในตัวเอง เหมือนต้นไม้ที่เติบโตขึ้นในป่าดงยิ่งกว่าเป็นเหมือนไม้เลื้อยอย่างทุกวันนี้” (969)

กล่าวโดยสรุป การบรรยายอารมณ์และความคิดของตัวละคร เป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้อ่านเห็นความขัดแย้งภายในและความซับซ้อนของลักษณะนิสัยของตัวละคร ส่งผลให้อ่านเห็นใจ และเข้าใจตัวละครได้ดียิ่งขึ้น

2.1.2 ตัวละครกล่าวถึงตัวละคร

การสร้างตัวละครโดยวิธีตัวละครกล่าวถึงตัวละครในนวนิยายเรื่อง ตุ๊กตามนุษย์ มีไม่มากนัก ส่วนใหญ่ผู้แต่งจะใช้กับแป้วแห้ว เช่น ให้คนรับใช้ภายในบ้านของนวลวรรณซึ่งเป็นผู้เลี้ยงแป้วแห้วสนทนากันเกี่ยวกับพัฒนาการที่เป็นไปอย่างเที่ยงช้าของแป้วแห้วว่า

“เอาอีกไหมละ อิมหรือยังหือ แป้วแห้ว เอาอีกไหมลูก”

เด็กหญิงได้แต่ยิ้ม ยิ้มหวานซึ่งลักษณะอันบอกไม่ถูก เหมือนอาการยิ้มโดย ‘อัตโนมิตี’ มากกว่าจะเกิดจากอารมณ์ใด ศรีयर้องว่า

“เฮ้อ ออย่าถามเลยป้า ไม่รู้เรื่องหรอก เอาแต่ยิ้มลูกเดียวเท่านั้นป้อนให้กิน หยุดป้อนก็อิม ที่แรกหนูไม่รู้ เห็นกินเรื่อย ๆ ก็ป้อนเรื่อยเหมือนกัน กินจนอ้วกมาถึงรู้ว่าอิม”

“ไอนั้นนะไม่แปลกอะไรหรอก เด็กอื่น ๆ เป็นแบบนี้ก็มี กินเข้าไปกินเข้าไปจนอ้วก เรื่องของความตะกละนะ ที่แป้วแห้วแปลกมันอยู่ตรงที่ท่าทางพิลึก ๆ บอกไม่ถูกอายุก็ตั้งเกือบสองขวบแล้วมั้ง ไม่แะ ไม่อะ ไม่จะไม่จำเอาเสียเลย”

“น้ำจืดเขาว่าเด็กปากหนัก พุดซ้ำ”

“ไม่ใช่ปากหนักนักหรอก เด็กปากหนักขนาดไหนก็ต้องร้องให้ ร้องอะไรโวย ๆ วาย ๆ บ้าง นี่มาอยู่ที่เดือนแล้ว” (37-38)

หรือที่ครูอนุบาลโรงเรียนที่แป้วแห้วไปเข้าเรียน รายงานพัฒนาการและพฤติกรรมของแป้วแห้วตอนวรวรรณ และความเห็นของแพทย์

“แกนั่งเฉย ๆ ทุกวันค่ะ ไม่พูด ไม่เล่นกับเพื่อน ๆ คนอื่นเขาร้องเขารำ แกก็เฉย แต่ก็ไม่ร้องไห้ไม่กวนอะไร ได้แต่มั่งดูเขา เวลาให้แกทำอะไรแกมักจะทำกว่าคนอื่นมาก ที่แยก็คือแกไม่ค่อยกินข้าวค่ะ บางทีต้องป้อน”

คุณครูสายหน้าซ้ำ ๆ

“ดิฉันก็ไม่ทราบว่างานเป็นอะไร แต่อาจารย์ใหญ่ท่านว่าเด็กยังไม่พร้อมหรืออาจจะมีบางสิ่งบางอย่างผิดปกติในตัวแก บางทีอาจต้องส่งไปทางนั้น โรงเรียนสำหรับเด็กปัญญาอ่อน”

หมอบินคัดค้าน ยังไม่ยอมลงความเห็นว่างานแป้วแห้วปัญญาอ่อน ให้ออกไปอีกสัก 2-3 ปี หมอว่า

“เด็กสมัยก่อน อายุตั้ง 7-8 ขวบ ถึงจะไปโรงเรียนกัน ไม่จำเป็นต้องเคี้ยวข้าวให้ไปตั้งแต่อายุแค่ 5 ขวบ ดิฉันรับรองว่าเด็กคนนีถึงไอคิวต่ำ แต่ไม่ใช่ปัญญาอ่อนแน่ ๆ ปล่อยให้แกอยู่บ้านไปก่อนเถอะค่ะ คุณนวลวรวรรณ ” (98-99)

นอกจากแป้วแห้วแล้ว ยังมีเพิ่มบุญที่ผู้แต่งแสดงบทบาทและลักษณะนิสัยโดยให้ตัวละครอื่นกล่าวถึง เช่น ให้พิชิตและนวลวรวรรณกล่าวถึงความฉลาดปราดเปรื่องรวมทั้งอาการทางประสาทเนื่องจากการถูกพ่อแม่เข้มงวดมากเกินไปว่า

“ไม่หรอก ผมเต็มเปี่ยมกับคุณปัญญาจะกับลูกชายของเขามาหลายแก้วแล้ว เพิ่งรู้จักลูกชายคุณปัญญา เขามีลูกชายสองคน คนโตเก่งฉลาดปราดเปรื่องเป็นคอกเตอร์ แต่ที่เมาติดจะบ้า ๆ บอ ๆ นิดหน่อย เห็นไอ้โย่งมันบอกว่าถูกพ่อแม่บังคับให้เรียนมากเกินไป เขาเข้าโรงเรียนตั้งแต่สองขวบ พอเห็นว่าฉลาดเรียนเก่ง พ่อแม่ก็เลยเร่งใหญ่ เลยไปเป็นน้ำตอนไปเรียนเมืองนอก”

“ตายจริง” นวลวรวรรณอุทาน

“ถึงกับเป็นบ้าเชียวเธอะ”

“ไม่ให้บ้าอาละวาดหรอกคุณแม่” ลูกชายหัวเราะพลางจุดบุหรี่สูบ

“แบบโรคประสาทนะ ที่แรกซึมแล้วก็เลยคุ้มดีคุ้มร้ายแต่ยังคงฉลาดปราดเปรื่องเรียนหนังสือเก่ง เว้นแต่ดื่มเหล้าเป็นไฟ พอเมาได้ที แก่ตาทุกคนไม่ว่าใคร” (407)

ส่วนพุดวง ผู้แต่งแสดงให้เห็นถึงความเป็นลูกที่พ่อแม่ไม่รักโดยผ่านวิธีการให้ตัวละครอื่นกล่าวถึงว่า

“ปัญหาจะกับพี่พิศไม่รักลูกคนนี้เลย ไม่ห่วงเอาเสียเลยจะไปไหนมาไหนไม่เคยว่า ดู ๆ ก็น่าเวทนาตาพุดวงเหมือนกัน”

“เวทนาทำไม ถึงยังงี้ก็ถูกเศรษฐี พ่อแม่ไม่รักแต่ก็ไม่ได้ลำบากเดือดร้อนอะไร เห็นซี่จักรยานเทียวให้ว่อน แล้วที่จริงเด็กมันก็ไม่ได้น่ารัก พ่อแม่ฉลาดเป็นกรด ลูกออกมาบ้า ๆ บอ ๆ ใจเสาะ จะไม่ให้เขาเกิดปมด้อยได้ไง”

“แต่มันก็ไม่ใช่ความผิดของเด็ก ว่าที่จริงเมื่อตาพุดวงยังเด็กอายุ 5-6 ขวบ ก็ดูแก่ฉลาดเหมือนพี่ชายของแก เพิ่งจะมาเริ่มถอยเริ่มทึบเอาตอนอายุ 9 ขวบ 10 ขวบนี่เอง” (115-116)

วิธีการให้ตัวละครกล่าวถึงตัวละคร นอกจากจะมีผลให้ผู้อ่านเห็นบทบาทและลักษณะนิสัยของตัวละครในสายตาหรือทัศนคติของตัวละครด้วยกันแล้ว ยังทำให้เห็นบทบาทและลักษณะนิสัยโดยอ้อมของตัวละครซึ่งเป็นผู้กล่าวด้วย ซึ่งจะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป

2.2 การแสดงตัวละครโดยอ้อม

ในเรื่อง *ตุ๊กตามนุษย์* นอกจากผู้แต่งจะแสดงตัวละครโดยตรงด้วยการบรรยายของผู้แต่งและให้ตัวละครกล่าวถึงตัวละครแล้ว ผู้แต่งยังได้แสดงตัวละครโดยอ้อมโดยให้ผู้อ่านรู้จักลักษณะนิสัยตัวละครจากการตีความบทสนทนาของตัวละคร เช่น การสนทนาระหว่างพินิตกับชรินชาติได้แสดงว่าพินิตยึดมั่นในค่านิยมของสังคมเพียงใด

“จำไว้ พ่อไม่อยากจะเห็นลูกเป็นเด็กเหลวไหล จำไว้ว่าการเรียนหนังสือสูง ๆ เท่า นั้น ที่จะทำให้ลูกก้าวขึ้นเทียมหน้าเทียมตาคนอื่น ไม่ว่าลูกจะทำงานกับเอกชน หรือข้าราชการตัวลูกเรียนไม่เก่ง ก็อึกแก๊กได้แค่ปริญญาตรี ลูกจะถูกคนอื่นขำหัว”

ดูเหมือนนางเสียงของผู้เป็นพ่อออกจะเจ็บใจนิด ๆ

“ทุกวันนี้ต้องแข่งกันทั้งนั้นไม่ว่าอะไร ไม่ว่าจะทำงานจะเรียนจะเล่น ก็ดูอย่างที่ชาติไปเข้าโรงเรียน ชาติยังต้องสอบแข่งกับคนอื่น เพราะฉะนั้นพ่อกับแม่ถึงต้องพยายามทำให้ชาติเก่งจะได้ไม่แพ้เขา” (59-60)

ผู้อ่านจะยิ่งมองเห็นการตกอยู่ภายใต้อิทธิพลค่านิยมของสังคมของพินิตและชายาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น จากบทสนทนาของทั้งคู่ในช่วงต่อมาว่า

“ลูกผู้ชายคนเดียวพล่อยนักไม่ได้ เดี่ยวจะเหมือนเด็กบ้านโน้น”

พินิตพยักหน้าไปทางคฤหาสน์ใหญ่

“เราไม่มีเงินตุงเงินถึงไว้ให้ลูกถลุงเล่นอย่างเขา นอกจากส่งเสริมให้เรียนอย่างเต็มที่ เตรียมอนาคตให้เขา เพราะมันจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเดี่ยวลูกตั้งแต่เล็ก ๆ ไม่งั้นทีหลังจะไม่ทัน”

พินิตโอบหลังภรรยาไว้ ตบไหล่หล่อนเบา ๆ

“ยาย่าใจอ่อนกับลูกนัก พี่ไม่อยากมีลูกเพียงสักแต่ว่ามี พี่อยากให้ลูกเรา เพอร์เฟ็คที่สุด”

เขาพูดต่อไปด้วยเสียงเรียบ ๆ

“พ่อแม่ไม่มีวิชา กว่าจะกัดฟันเรียน กว่าจะกัดฟันผ่อนซื้อที่ปลูกบ้านสักหลัง เป็นหนี้เป็นสินเขาจนปานนี้ยังใช้ไม่หมด มีลูกกับเขาคงก็อยากเห็นลูกเก่ง ลูกมีความสามารถ พ่อแม่จะได้ยึดกับเขาได้บ้าง” (60-61)

บทสนทนาข้างต้น ผู้อ่านได้เห็นลักษณะนิสัยของพินิตว่าเป็นคนใฝ่สูงและทะเยอ - ทะยาน หวังความมีชื่อเสียงและความมีหน้ามีตาในสังคมโดยฝากความหวังทั้งหมดไว้ที่ลูก

ผู้แต่งได้แสดงลักษณะนิสัยความเป็นคนงมงายไร้เหตุผล เห็นแก่ตัว อคติและไร้น้ำใจของนวลวรรณโดยผ่านบทสนทนาของนวลวรรณกับคนรับใช้ว่า

“เด็กคนนี้มีนมมาพร้อมกับความขวย”

“ขวยจริง ๆ แต่ไหนแต่ไรมาไม่เคยมีเรื่อง เริ่มตั้งแต่พ่อแม่มันทีเดียว ห้องแก่จนจวนจะทะลักออกมารอมร่อ ดันซ่อนมอเดอรีไซค์กันออกมาชนกับศาวิช แล้วทีจริงนะใครเป็นคนผิดคนถูกกันก็ไม่รู้ พอชนกันบึงฝ่ายรถยนต์ก็ต้องโดนข้อหาประมาทเอาไว้ก่อน ไข่ลูงมันก็ดันเป็นทนายความเสียด้วย”

“ตอนนี้ก็มีเรื่องขวยอีกแล้ว ดวงมันคงไม่ถูกกับฉัน ตั้งแต่เข้ามาให้อุปการะไม่เห็นมีเรื่องดี ๆ เข้าบ้าน” (133)

นอกจากนั้นผู้แต่งยังได้แสดงลักษณะนิสัยความเป็นคนใจดำและไร้น้ำใจของนวลวรรณโดยการให้นวลวรรณนึกในใจเกี่ยวกับแป้วแหวขณะสนทนากับพยาบาลว่า

“เคราะห์ร้ายของฉันนะไม่ว่า....ถ้าตายเสียก็จะรู้แล้วรู้รอดไป อยู่คาราคาซังแบบนี้เกิดปัญญาอ่อนขึ้นมาไม่ต้องเลี้ยงดูกันไปตลอดชาติ” (25) และในบทสนทนากำกับคนรับใช้ที่ให้อุบล

แป้วแห้วให้ตี ๆ ด้วยเหตุผลว่า "...คำตัวมันเป็นล้านนะโว้ย เพื่อเป็นอะไรไปล่ะก็ ลุงมันคงหาเรื่องฟ้องจับยุบยับไปเลย" (53) หรือจากบทสนทนากับปวิธ เรื่องเงินสินสอดของแป้วแห้วที่นวลวรรณต้องการได้เป็นค่าเลี้ยงดู ที่ว่า

"แม่อยากพูดมานานแล้วเรื่องนี้ แม่เลี้ยงดูนังแป้วแห้วอย่างดี จนกระทั่งคิดว่าถึงพ่อแม่ของมันอยู่ ก็อาจจะเลี้ยงดูถูกได้ไม่ดีเท่านี้ ไปโรงเรียนก็มีรถยนต์ไปรับไปส่ง ถนนมรกตกลมเกลี้ยงยังกับไซโนหิน อีกอย่าง ถึงฟังดูมันจะไม่มีเหตุผลสำหรับลูกแต่แม่เชื่อเรื่องพรรคนี่ ดวงไฉ่แป้วมันไม่ดี พอรับมันมาเลี้ยง บ้านเราก็ยุ่งเหยิงเรื่อยมา ถูกปรับ ถูกฟ้องจนคุณพ่อกลายเป็นคนล้มละลาย แล้วก็เลยไปได้นั่งเล็กเป็นเมียจมอยู่บ้านคุณย่า ส่วนแม่ต้องต่อสู้ต้องอดทนทุกอย่าง ทั้งเรื่องงาน เรื่องส่วนตัว มีลูกคนไหนเห็นใจแม่บ้าง ลูกสาวสองคนอยู่กับผัวเมืองนอก วันดีคืนดีก็บินมาขอเงินแม่ นี่ลูกชายก็มากล่าวหาแม่ว่าโกงเงินนังแป้วอีก ทำไม่ไม่เชื่อว่าแม่จะเก็บเอาไว้ให้มัน"

"ไม่ใช่ไม่เชื่อ แต่ผมเห็นว่าเราไม่น่าจะยุ่งกับแป้วอีก"

"ไม่ยุ่งได้ยังไง เชื่อได้ไงว่านังแป้วจะอยู่กับคนบ้า ๆ บอ ๆ ยังงั้นยึด เชื่อได้ยังไงว่าคุณพิศสมเขาจะไปรดปรานมันตลอดไป นังแป้วมันเป็นคนน่าเบื่อออกจะตายเมื่อวันร้ายคืนร้าย เขาเบื่อมัน เกิดหย่าร้างกันขึ้นมา น้ำหน้าอย่างนังแป้วนะรีจะมีปัญญาเรียกร้องอะไรจากเขา เดียวก็เหลือแต่ตัวกลับมาให้เราต้องเลี้ยงอีก" (779-780)

นอกจากจะแสดงถึงความมั่งงายไร้เหตุผลของนวลวรรณแล้วบทสนทนาข้างต้นยังแสดงถึงความเป็นผู้ใหญ่ที่ขาดเมตตาจิต และเห็นแก่ได้ เช่นเดียวกับโชติรสผู้อ่านได้เห็นความใจดำ ไร้หัวใจของโชติรสในบทสนทนากับชรินชาติ เมื่อเธอจับได้ว่าเขาเอาเงินที่ได้จากค่าจ้างทำงานบ้านฝรั่งไปซื้อผลไม้กับการ์ด 3 แผ่นฝากพ่อแม่และพี่เลี้ยงทางเมืองไทย

"แหม ชื่อใหญ่เลย นี่หมดเงินเข้าไปเท่าไรรึกันนี่ แกเอาเงินมาจากไหน"

"ก็...ค่าจ้างทำงานวันละเหรียญ ผมเบิกมาจากสิทธิ์วันนี้เองครับ"

"เบิกมาซื้อของกินพุ่มเพื่อเลี้ยงงั้นรี เซอรี มะม่วง ตายละ แกกินยังกับลูกเศรษฐีนี้แบบนี้ปะ มะม่วงที่นั่นแพงจะตายไป อยู่เมืองไทยกินออกปอย ๆ ตัดจริดอยากกินมะม่วงที่อเมริกา แกเป็นลูกมหาเศรษฐีเธอยังไง ไร้เอ๊ย...เงินจะเป็นค่าให้จ่ายยังต้องอาศัยคนอื่นเขาออกให้ ยิ่งจะสะละอะอยากกินของแพง ๆ"

ของการ์ดในมือถูกดึงไป

“นี่อะไรการ์ดใบละตั้งเหรียญสองเหรียญเอามาส่งให้ใครกัน แกนี่สุรุษสุรายนะ
ซื้อการ์ดทีละสามใบสี่ใบ มิหมดเข้าไปตั้งห้าหกเหรียญอะนะนี่ แหม แกนี่”

คุณยายเล็กเงือมือ แต่คงจะนึกขึ้นได้ว่ายืนอยู่บนฟุตบาท ไม่ใช่บ้าน จึง
เปลี่ยนเป็นบิดหูเต็มแรง

“ถึงใครบ้าง พ่อแม่ คำสูก แล้วนี่ใคร แป้วแหว ใครกัน ไร่เอี้ยแกนะแก เงินจะ
เรียนหนังสือกับเขายังไม่ค่อยมี แทนที่จะเก็บออมเอาไว้ ดันเอามาซื้อการ์ดบ้า ๆ
บอ ๆ อะไรไม่รู้ ส่งให้กระหังคนให้ เขาเลี้ยงลูกยังง่ ถึงได้ไม่รู้จักค่าของเงินเสีย
เลย โหนเงินเหลืออยู่เท่าไร เอามาฝากไว้ที่นี้ให้หมด ต่อไปนี้เบิกเองไม่ได้นะ มี
เงินเท่าไรอันจะเก็บไว้ให้ จะ ได้เอามาช่วยค่ากินค่าอยู่กันบ้าง แกยังต้องอยู่กับฉัน
อีกหลายปีนี่ก”

การ์ดสามของถูกริบใส่กระเป๋าถือของคุณยาย

“ไม่ต้องส่ง ต้องทำโทษแก่เสียบ้าง จะได้ไม่ใช้จ่ายสุรุษสุร่ายอีกต่อไป...”

(166 -168)

นอกจากนี้ คำพูดของโชติรสอีกหลายตอนแสดงลักษณะนิสัยว่าเป็นคนใจดำ ไม่มี
ความเห็นอกเห็นใจคนอื่น มุ่งแต่จะระบายอารมณ์โกรธเกลียดของตนอย่างก้าวร้าว เช่นตอนที่
โชติรสกลับมาเมืองไทยโดยมาพักอยู่ที่บ้านพินิตและชานา โชติรสได้ใช้คำพูดพูดประชดประชัน
สองสามมีภรรยาว่า “นอนอะไรกัน เสียงเมียเอะอะไม่ได้ยิน อ้อ นอนห้องแอร์ มีน้ำละ สบายกัน
แบบนี้ไม่มีเงินส่งลูกชายต้องเที่ยวฝากคนโน้นคนนี่” (827) หรือในตอนที่ชรินชาติกลับมาจาก
บ้านของดวงลักษณ์ โชติรสก็พูดกับชรินชาติว่า “โดนเมียเขาไล่ส่งมาหรืออย่างไร หรือพ่อตาแม่
ยายมหาเศรษฐีของแกเขาถีบหัวมา” (949) เมื่อรู้ว่าดวงลักษณ์ไปพักยา โชติรสก็ล่ำทับว่า “เขา
ไม่เห็นหัวแกนะซี ฉันบอกแล้วเศรษฐีพวกนี้ มันไม่เห็นหัวใครมาแต่ไหนแต่ไรแล้ว” (950) เป็นต้น
เช่นเดียวกับดวงลักษณ์ที่ผู้แต่งได้แสดงลักษณะนิสัยเอาแต่ใจ เจ้าอารมณ์จนไม่สนใจ
ความถูกต้องด้วยบทสนทนาทางโทรศัพท์กับปวิช ยืนยันที่จะติดต่อสานความสัมพันธ์กับปวิชต่อ
ไปทั้ง ๆ ที่ยังไม่ได้หย่าขาดกับชรินชาติ

“เชื่อกันเถอะนะครับ คุณดวง มีเหตุผลหลายอย่างที่เราคงจะหยุดเที่ยวด้วยกัน
ไว้ก่อน”

“เหตุผลหนึ่ง คือพรีนไซใหม่ ดวงไม่เห็นแคร์”

“คุณดวงไม่แคร์ แต่คุณพ่อของคุณแคร์ เชื่อกันเถอะครับ คุณน่าจะทำความ

เข้าใจกับคุณชรินชาติได้”

“โอ๊ย อายามาทำเป็นพระเอกผู้เสียสละหน่อยเลย ดวงเป็การแสแสรั้ง เบื่อที่จะต้องตีหน้าเข้าหากัน ชีวิตดวงคือความจริง เมื่อรักเมื่อชอบก็อยู่ด้วยกันไป ไม่รักไม่ชอบแล้วก็ไม่ยากทน ดวงไม่ใช่ตุ๊กตา ไม่ใช่หุ่นที่จะให้ใคร ๆ มาจับเช็ดตามใจคนชักคนเล่น”

“ผมว่าคนเราต่างเป็นหุ่นด้วยกันทั้งนั้น อย่างน้อยก็หุ่นของหน้าที่ที่ต้องมีสังคม”

“ไม่รู้เรื่องอายามาพูดอะไรเป็นปรัชญากับดวงหน่อยเลย เดี่ยวเที่ยงดวงจะไปหา” (926)

ผู้แต่งได้แสดงให้เห็นความตื่นเ็นทางความคิดของดวงลักษณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพิจารณาความคิดชั่วของผู้อื่นผ่านบทสนทนาของดวงลักษณ์กับพิศสมว่า

“ไประรานแป้วทำไมกัน มันก็จริงหรือกแป้วไม่ใช่คนฉลาดเฉลียว แต่แป้วก็ไม่ไ้หมาแมว ไม่ใช่สัตว์เลี้ยง ถึงใคร ๆ จะว่าไง แต่แป้วมีคุณธรรมอยู่ในความโง่ อย่างน้อยก็เป็นเมียที่ซื่อสัตย์ รู้จักหน้าที่ของตัวเอง”

“มีคุณธรรมหรือคะ” ดวงลักษณ์หัวเราะเบา ๆ เสียงขบขันแกมเยาะ

“ก็เอาละ แม้ว่ามีคุณธรรมก็มีคุณธรรม แต่แม่รู้หรือเปล่าว่า ชายแป้วของแม่เคยเสิร์จผู้ชายมาก็คนแล้ว ก่อนจะมาถึงพี่เพิ่ม อย่างน้อยก็คุณปวิษคนหนึ่งละ”

.....

“ถ้าเป็นแบบนี้จริง ก็ไม่ใช่ความผิดของแป้ว แม่ก็เพิ่งรู้ว่าคุณปวิษช่วยโอกาสกับผู้หญิงโง่ ๆ ซื่อ ๆ แบบแป้ว”

“ก็ทำแม่คนนี้มีมันชวนเชิญตลอดเวลา ผู้ชายที่ไหนเขาจะอดได้ อายว่าแต่คุณปวิษเลย ถึงคนอื่นก็เถอะ มีโอกาสเขาก็ต้องเอาทั้งนั้น” (936-937)

บทสนทนาข้างต้นนี้ นอกจากจะแสดงความตื่นเ็นทางความคิดของตนออกมาแล้ว ยังแสดงให้เห็นว่าดวงลักษณ์มีจิตใจคับแคบและไม่เห็นค่าของคุณความดี นอกจากนั้นดวงลักษณ์ยังไม่เคยจกคิดว่าตนต้องเคารพความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น เห็นได้จากถาพพูดกับแป้ว แหวทที่มักจะใช้ถ้อยคำกระหอบกระเทียบประชดประชันหรือบางครั้งก็ว่าเอาตรง ๆ เช่น

“นี่แม่แป้ว”

“รู้ตัวหรือเปล่าว่าจะเป็นคน” เสียงถามกระแทกกระทั้นเล็กน้อย

.....

“คนนะ...รู้จักไหมว่าคนมันต่างกับหมาแมวยังไง หมาแมวมันไม่มีสมอง ตัวรู้ใหม่
ยะ พอใครเรียกมันก็กระดิกหางเข้าใส่ทั้งนั้น แต่คน เกิดเป็นคนมันต้องมีสมองไม่ใช่
ซื่อป้อ ถึงไม่มีสมองคิด มันก็ยังไม่กระดิกหางเข้าใส่ทุกคน” (931-932)

ชินชาติเป็นอีกตัวละครสำคัญที่ผู้แต่งได้แสดงลักษณะนิสัยโดยผ่านบทสนทนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเป็นคนกตัญญูรู้คุณคน ซึ่งผู้อ่านจะวิเคราะห์ได้จากบทสนทนาของเขากับ
เพิ่มบุญที่ว่า “พี่เพิ่มมีเงินเรียนอย่างมากมาย อยู่มหาวิทยาลัยเอกชนแพงลิบ คุณป้าเช่า
อพาร์ทเมนต์ให้อยู่ ให้เงินใช้เดือนละหลายร้อยเหรียญ ส่วนผมคุณพ่อคุณแม่ส่งมาอาศัยคุณ
ยาย บุญคุณคุณยายท่อมหัวท่อมหู จะไม่ให้กั๊กเราได้อย่างไร” (274) และในบทสนทนากับ
ดวงลักษณ์ “คุณยายเล็กมีบุญคุณกับพี่ท่อมหัว ถ้าพี่เงินเดือนพ่อแม่คงไม่มีปัญญาส่งพี่มาเรียน
อย่างดวงอย่างพี่เพิ่มหรอก อย่างพี่เพิ่มมาป่วยอยู่ที่นี้ ค่ารักษาพยาบาล ค่าโรงพยาบาลเป็นล้าน
ถ้าเป็นพี่ก็คงตายอยู่ในอเมริกา” (458)

เช่นเดียวกับบิ๊วที่ผู้แต่งได้ใช้บทสนทนาแสดงให้เห็นถึงความเป็นคนมีคุณธรรมและ
ไม่ขวยโอกาสสร้างความร่ำรวยให้กับตัวเอง ทั้ง ๆ ที่ได้โอกาสนั้นจากดวงลักษณ์ที่พอใจเขาเป็น
ฝ่ายเสนอให้เขาเอง เช่น

“ผมรู้ แต่ไม่ได้หมายความว่าผมอยากให้เป็นอย่างที่คุณดวงต้องการ พุด
ง่าย ๆ คุณดวงยังเป็นภรรยาของคุณบิ๊วชาติอยู่ ความสัมพันธ์ของเราน่าจะหยุดไว้
เพียงแค่นี้ก่อน”

“เพราะอะไรคะ” ดวงลักษณ์รู้สึกเหมือนหัวใจของหล่อนมีอันเป็นหล่นวูบลงสู่
เบื้องต่ำ ผิดหวังอย่างรุนแรงจนแทบจะ ‘กรีด’ เข้าใส่ตามอารมณ์ที่พุ่งขึ้นมา

.....

“คุณชินชาติ คงจะไม่ยอมให้คุณออกมาเที่ยวกับผมอย่างสบาย ๆ เป็นแน่ ถ้า
หากเขาเกิดเอาเรื่องขึ้นมา” บิ๊วเน้นคำว่า ‘เอาเรื่อง’ นิดหน่อย

“คุณดวงนั่นแหละ จะเสียหายที่สุด”

“ดวงไม่เห็นแคร์”

“คุณดวงไม่แคร์ แต่คุณลุงปัญญาจะท่านคงแคร์แน่ ๆ ตามกฎหมายไม่ใช่เขาจะฟ้อง
ร้องเฉย ๆ แต่เขาฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายได้แน่ครับ คุณลุงปัญญาจะท่านคงไม่ยอมให้
เรื่องนี้เกิดขึ้นได้ง่าย ๆ” (886-887)

หรือในบทสนทนาของปวิขกับดวงลักษณ์อีกตอนหนึ่งว่า

“เชื่อผมนะครับคุณดวง มีเหตุผลหลายอย่างที่เราคงจะหยุดเที่ยวด้วยกันไว้ก่อน”

“เหตุผลหนึ่งคือพีรโชใหม่ ดวงไม่เห็นแคร์”

“คุณดวงไม่แคร์ แต่คุณพ่อของคุณแคร์ เชื่อผมเถอะครับ คุณน่าจะทำความเข้าใจกับคุณชรินชาติได้”

“โอ๊ย อย่างมาทำเป็นพระเอกผู้เสียสละหน่อยเลย ดวงเบื่อการเสแสร้ง เบื่อที่จะต้องตีหน้าเข้าหากัน ชีวิตดวงคือความจริง เมื่อรักชอบก็อยู่ด้วยกันไป ไม่รักไม่ชอบแล้วก็ไม่อยากทน ดวงไม่ใช่ตุ๊กตา ไม่ใช่หุ่นที่จะให้ใคร ๆ มาจับเชิดตามใจคนชักคนเล่น”

“ผมว่า คนเราต่างเป็นหุ่นด้วยกันทั้งนั้น อย่างน้อยก็หุ่นของหน้าที่ที่ต้องมีต่อสังคม”

.....

“ชีวิตคนเรา ถ้าจะให้อะไรตามต้องการ ต้องมีจังหวะ เราไม่ใช่เด็ก ๆ นี่ก็อยากได้อะไรทำอะไรก็หยิบฉวยหรือทำได้ง่าย ๆ อย่างใจ”... (926-927)

การที่ปวิขปฏิเสธข้อเสนอมิตรภาพที่ดวงลักษณ์หยิบยื่นให้ ด้วยเหตุผลที่ดวงลักษณ์ยังไม่ได้หยวนกับชรินชาติ แสดงให้เห็นว่าปวิขเป็นคนมีคุณธรรมและเป็นสุภาพบุรุษที่น่าชื่นชม นอกจากนั้น เขายังเป็นคนที่มั่นใจและเคารพตัวเอง เห็นได้จากกรณีความเข้าใจของชรินชาติเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเขากับแป้วแหวนโดยเขาบอกชรินชาติเพียงว่า “...ระหว่างที่พูนของคุณกับผม คุณจะเชื่อใครก็แล้วแต่คุณเถอะ ไม่จำเป็นที่ผมจะต้องมานั่งอธิบายให้คุณฟัง...” (914) แสดงให้เห็นถึงความเคารพตัวเองและเชื่อมั่นในการกระทำของตน จนไม่กลัวและไม่สนใจใคร ๆ จะเข้าใจเขาว่าอย่างไร

โดยสรุป จะเห็นได้ว่าในส่วนของการสร้างตัวละครของผู้แต่งในนวนิยายทั้ง 2 เรื่องนั้น ผู้แต่งสามารถสร้างตัวละครได้อย่างมีพลังทางวรรณศิลป์ มีความสมจริงทั้งลักษณะนิสัย และพฤติกรรมสอดคล้องกับโครงเรื่องและแก่นเรื่องตลอดจนที่ศนะต่างๆของผู้แต่งซึ่งผู้วิจัยจะได้วิเคราะห์ในหัวข้อต่อไป

คุณค่าทางวรรณศิลป์

ผู้ศึกษาวรรณคดีมีอาจจะเลยหรือยกเว้นการศึกษาความงามของงานได้ ทั้งนี้เพราะ " การศึกษาวรรณคดีที่แท้จริง จะต้องประกอบด้วยการเรียนรู้ทั้งสองด้าน...คือทั้งด้านเนื้อเรื่อง และด้านความงามเป็นศิลปะ" (วิทย์ ศิวะศรียานนท์, 2531 : 136) ความซับซ้อนของตัวละครที่สัมพันธ์กับความขัดแย้งและพฤติกรรมซึ่งเป็นส่วนสำคัญของโครงเรื่องดังกล่าวแล้ว เป็นที่มาของคุณค่าทางวรรณศิลป์ในนวนิยายทั้ง 2 เรื่อง เพื่อให้เห็นพลังทางวรรณศิลป์ซึ่งสร้างขึ้นจากองค์ประกอบต่างๆดังวิเคราะห์มาแล้ว ผู้วิจัยจะได้อภิปรายต่อไป

1. สมการวัย

ผู้แต่งผูกเรื่องด้วยความขัดแย้งที่เห็นได้ชัดเกิดขึ้นในขณะที่มีการเผชิญปัญหาซึ่งมีทั้งการขยายปัญหาและการแก้ปัญหาตามลักษณะนิสัยของตัวละคร ดังที่เห็นได้ว่า ทิฐิและความพวงกับตัวเองทำให้แก่แล้วและพวงเพชรไม่อาจประสานรอยร้าวของความหมางเมินได้ ในขณะที่เก็จไพฑูรย์มีความเด็ดเดี่ยวมุ่งมั่น เรือมันในตัวเองสูง จึงกล้ารับเกิดเหิงมาเลี้ยงดูโดยไม่หวั่นต่อคำครหาและความยากลำบาก อย่างไรก็ตามการที่เรื่องคลี่คลายได้ มิใช่เก็จไพฑูรย์ยึดมั่นในการเลือกของตนเท่านั้น หากเป็นเพราะครอบครัวรักษาและใจจันทร์มีความผูกพันกับเกิดเหิงอย่างจริงจังโดยปราศจากความคิดเรื่องผลประโยชน์ อีกทั้งแก่แล้วและพวงเพชรก็ยังมีธาตุแห่งความดีในพื้นที่นิสัยที่รู้จักละอายใจและแยกแยะความดีชั่วได้

ในช่วงต้น ผู้แต่งไม่ได้เรียงลำดับตั้งแต่การผูกปม แต่นำเสนอชีวิตของเก็จไพฑูรย์ขณะพาเกิดเหิงไปขออาศัยอยู่กับคุณยาย และค่อยๆให้ผู้อ่านได้เข้าใจปัญหาต้นตอทีละน้อย คือปัญหาความแตกแยกในครอบครัวโดยใช้กลวิธีการบรรยายและบทสนทนาของตัวละครย้อนหลังให้ผู้อ่านได้รู้สาเหตุของปมปัญหาดังกล่าว ด้วยเนื้อที่ค่อนข้างมากถึง 26 ตอนด้วยกัน (บทที่ 5-31) มีผลให้ผู้อ่านได้รับรู้และเข้าใจปัญหาของตัวละครเอกและตัวละครสำคัญอื่นๆอย่างละเอียด

ในสมการวัยผู้แต่งสามารถเชื่อมโยงเรื่องราวและความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ระหว่างตัวละครในเรื่องได้ดีและชวนติดตาม เช่น ดำเนินเรื่องให้เก็จไพฑูรย์และจามิกรรู้จักกันมาก่อนในฐานะหมอลและญาติคนใช้ซึ่งต่อมาพูดคุยกันได้ถูกคอจนต่อมาก็สนิทสนมคุ้นเคยกัน เมื่อรักษาและใจจันทร์พ่อแม่ของจามิกรเกิดปัญหาระหองระแหง จามิกรจึงนำเกิดเหิงซึ่งอ้างกับพ่อแม่ว่าเป็นลูกของตนกับเก็จไพฑูรย์ไปให้ใจจันทร์เลี้ยงเพื่อแก้ปัญหา ความแตกร้างของรักษาและใจจันทร์จึงถูกยับยั้งไว้ได้ จนกระทั่งความจริงเปิดเผยว่าเกิดเหิงเป็นลูกนอกกฎหมายของดวงเพชร และดวงเพชรต้องการนำกลับมาเลี้ยงดูเอง แต่ต้องมาเสียชีวิตเสียก่อนด้วยอุบัติเหตุจึงได้เกิดการแย่งชิงตัวเกิดเหิงกันระหว่างเก็จไพฑูรย์กับย่าแท้ๆของเกิดเหิงที่อ้างสิทธิตามกฎหมาย

องค์ประกอบเหล่านี้มีผลให้แก๊สและพวงเพชรเริ่มรู้สำนึกถึงความผิดพลาดของตน จึงได้เข้ามา มีบทบาทช่วยเหลือจนสามารถนำเกิดเทิงกลับมาอยู่ในความปกครองของเก็จโพซูयीได้สำเร็จ จะเห็นได้ว่าปมปัญหาความขัดแย้งต่างๆและการคลี่คลายดำเนินไปอย่างสมเหตุสมผลและเป็นธรรมชาติมีความสมจริงสอดคล้องกับโครงเรื่องและแก่นเรื่อง

ในการดำเนินเรื่อง ผู้แต่งใช้กลวิธีการบรรยายและการสนทนาสร้างบรรยากาศและอารมณ์ได้ดี เช่นเดียวกับการจบของแต่ละตอนผู้แต่งก็สามารถทิ้งท้ายได้อย่างเหมาะสมและชวนติดตาม อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการลงตีพิมพ์เป็นตอนๆในนิตยสาร ทำให้เนื้อความในบางประเด็นถูกขยำมากจนเกินความจำเป็น เช่น ปัญหาหรือสาเหตุของความขัดแย้งของตัวละครเอก ซึ่งทำให้ลดคุณค่าทางวรรณศิลป์ไปบ้าง แต่การเพิ่มรายละเอียดปลีกย่อยลงไป ก็ช่วยให้ผู้อ่านเห็นปัญหาหรือความขัดแย้งดังกล่าวได้ชัดเจนและหนักแน่นยิ่งขึ้น

ในด้านการสร้างตัวละคร ผู้แต่งได้สร้างตัวละครเอกให้มีความซับซ้อน มีความขัดแย้งในใจ มีการเรียนรู้และสำนึกในความผิดพลาด มีลักษณะนิสัยที่สมจริงและไม่ได้เป็นหุ่นของ ผู้แต่ง แต่เป็นตัวละครที่มีชีวิตหลากหลายอารมณ์ที่เป็นเอกภาพสอดคล้องกัน เช่น แก๊สหรือ พวงเพชรที่มีปัญหาไม่เข้าใจกันเนื่องจากความเปลี่ยนแปลงหลายอย่างเกิดขึ้นในเวลาไล่เลี่ยกัน ทั้งวัยและสถานภาพทางการงานและสังคม ตลอดจนในภายหลังที่ต่างก็ได้ลดความรักความผูกพันซึ่งกันและกัน ประกอบกับลักษณะนิสัยที่จริงและถือดี ทำให้ทั้งสองไม่สนใจที่จะปรับตัวเข้าหากัน จนชีวิตครอบครัวอันยาวนานต้องพังทลายลง จนกระทั่งได้ผ่านประสบการณ์ความผิดหวังและความสูญเสียจึงเกิดการเรียนรู้และสำนึกได้ถึงความผิดพลาดของตน ปัญหาต่างๆจึงค่อยได้คลี่คลายลง ในขณะที่รักษาและใจจันทร์ซึ่งมีปัญหาคล้ายคลึงกัน แต่สามารถรักษาเยื่อใยและความผูกพันเอาไว้ได้ ก็เนื่องจากมีปัจจัยหลายประการที่เอื้อให้ปัญหาต่างๆถูกยับยั้งไว้ได้ก่อนที่จะสายเกินไป ไม่ว่าจะเป็นการถอนตัวเสียจากวงสังคมของใจจันทร์ หรือมีสิ่งทีประสานให้เกิดความรักร่วมกัน ตลอดจนอุปนิสัยของทั้งสอง เช่นความเป็นคนรักภรรยา ความหนักแน่น มั่นคงเสมอต้นเสมอปลายของรักษาหรือความเป็นคนจิตใจดี อ่อนโยนและรักเด็กของใจจันทร์ ล้วนเป็นปัจจัยที่ช่วยให้ปัญหาต่างๆบรรเทาเบาบางลง เห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตัวละครดังกล่าวเป็นไปอย่างสมเหตุสมผล

กลวิธีในการสร้างตัวละคร จะเห็นได้ว่าผู้แต่งใช้กลวิธีการบรรยายบอกอุปนิสัย พฤติกรรม ความรู้สึก ลักษณะนิสัยตลอดจนอารมณ์และความคิดได้อย่างเด่นชัด สามารถแสดงความขัดแย้งภายในของตัวละคร เป็นผลให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจ เห็นใจและเห็นความซับซ้อนของตัวละครได้เป็นอย่างดี การบรรยายความคิดของตัวละครแสดงมุมมองแบบไร้ขอบเขตก็ได้ทำให้ผู้อ่านได้รู้ความคิดของตัวละครทุกตัวโดยเท่าเทียมกันและเข้าใจเหตุผลของพฤติกรรมของ

ตัวละครอย่างชัดเจน ส่วนการให้ตัวละครกล่าวถึงตัวละครนั้นก็สามารถบอกลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของตัวละครซึ่งนอกจากจะทำให้เรื่องราวสมจริงและเกิดความน่าเชื่อถือแก่ผู้อ่านแล้วยังทำให้ผู้อ่านรู้จักตัวละครได้ในหลายแง่หลายมุมขึ้น อีกทั้งทำให้ผู้อ่านเข้าใจทัศนะของตัวละครอื่นต่อตัวละครด้วยกัน และเข้าใจลักษณะนิสัยของตัวละครผู้พูดถึงตัวละครอื่นนั้นด้วย ส่วนบทสนทนา นอกจากผู้แต่งจะใช้บทสนทนาที่สอดคล้องกับลักษณะนิสัยของตัวละครทุกตัวได้เป็นอย่างดีแล้ว ผู้แต่งยังใช้บทสนทนาแสดงลักษณะนิสัยของตัวละครได้ดีและเหมาะสม ส่งผลให้ สมการวัย มีบทสนทนาที่สอดคล้องกับแก่นเรื่องและโครงเรื่อง ทำให้เรื่อง สมการวัย มีคุณค่าทางวรรณศิลป์อย่างเด่นชัด

2. ติดตามมนุษย์

กล่าวได้ว่า นวนิยายเรื่อง ติดตามมนุษย์ สามารถประเมินคุณค่าทางวรรณศิลป์ได้ในระดับเดียวกันกับนวนิยายเรื่อง สมการวัย ทั้งนี้พิจารณาจากการที่ผู้แต่งสามารถสร้างตัวละครให้บทบาทและลักษณะนิสัยที่สอดคล้องกับแก่นเรื่องและทัศนะของผู้แต่งได้เป็นอย่างดี ทั้งลักษณะนิสัยของตัวละครก็พัฒนาไปอย่างสมเหตุสมผลตามโครงเรื่อง มีพฤติกรรมที่เห็นได้รอบด้าน ตัวละครสำคัญส่วนใหญ่มีความดึงดูดใจ โดยใช้กลวิธีในการสร้างตัวละครได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

ในการบรรยาย ผู้แต่งสามารถใช้การบรรยายแสดงลักษณะนิสัยและภูมิหลังของตัวละครเอกและตัวละครสำคัญอื่นๆได้เป็นอย่างดี เช่นลักษณะนิสัยของแป้วแห้วที่ต้องทำอะไรตามใจคนอื่นอยู่เสมอ หรือลักษณะนิสัยของโชติรสที่ผู้แต่งบรรยายให้เห็นว่าเกิดจากปมด้อยอันเนื่องมาจากประสบการณ์ในชีวิต ไม่ว่าจะเป็นลักษณะนิสัยความเห็นแก่ตัว เกร่งเกรียด เจ้าอารมณ์ หรือการเห็นความทุกข์ของคนอื่นเป็นความสุขและความพอใจของตน เช่นเดียวกับ การบรรยายภูมิหลังของตัวละคร ซึ่งนำไปสู่ผู้อ่านเห็นความซับซ้อนและเข้าใจพฤติกรรมของตัวละครได้ดียิ่งขึ้น

ผู้แต่งได้ใช้กลวิธีการบรรยายผ่านสายตาและความคิดของตัวละครอื่นๆถึงความสวยงามและบุคลิกลักษณะตลอดจนลักษณะนิสัยและพัฒนาการของแป้วแห้วตัวละครเอกของเรื่องได้เป็นอย่างดีและเหมาะสมสอดคล้องกับโครงเรื่อง กลวิธีดังกล่าวมีผลให้บุคลิกลักษณะและความสวยงามของแป้วแห้วดูหนักแน่นสมจริงและน่าเชื่อถือมากขึ้น

การบรรยายอารมณ์และความคิดของตัวละครด้วยมุมมองแบบไร้ขอบเขต เช่น อารมณ์และความคิดของแป้วแห้วเมื่อเกิดความบึ้งตันจากการถูกลงโทษหรือเมื่อเกิดความว่าแหว่และโหยหาความรัก หรือชนชาติเมื่อเกิดความกดดันและขมขื่นจากการรู้ตัวว่าต้องตกเป็น

ดูก็ตามในอุ้งมือและอำนาจของคนอื่น ตลอดจนพินิตและซาซาเมื่อได้ตระหนักถึงความผิดพลาดที่ได้กระทำกับชนชาติในวัยเด็ก เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้อ่านเห็นความขัดแย้งภายในและความซับซ้อนของลักษณะนิสัยของตัวละคร ส่งผลให้ผู้อ่านเห็นใจและเข้าใจตัวละครได้ดียิ่งขึ้น

นอกจากการบรรยายแล้ว ผู้แต่งยังใช้กลวิธีการให้ตัวละครกล่าวถึงตัวละคร แสดงให้เห็นพัฒนาการอันเรื่องซ้ำของแป้วแหว หรือใช้กลวิธีดังกล่าวแสดงลักษณะนิสัยของเพ็ญมยุร ส่งผลให้ผู้อ่านได้เห็นบทบาทและลักษณะนิสัยในสายตาหรือทัศนคติของตัวละครด้วยกัน ทั้งยังทำให้เห็นบทบาทและลักษณะนิสัยโดยอ้อมของตัวละครซึ่งเป็นผู้กล่าวด้วย

ในนวนิยายเรื่องตุ๊กตามนุษย์ ผู้แต่งสามารถใช้บทสนทนาแสดงลักษณะนิสัยของตัวละครได้ดีและมีประสิทธิภาพ เช่นการสนทนาของพินิตกับชนชาติและซาซาว่าเขาต้องการให้ชนชาติเรียนหนังสือสูงๆเพื่อจะได้ก้าวขึ้นเทียมหน้าเทียมตาผู้อื่น แสดงให้ผู้อ่านมองเห็นการตกอยู่ภายใต้ค่านิยมสังคมตลอดจนลักษณะนิสัยใฝ่สูงทะเยอทะยานของพินิตและซาซาได้อย่างชัดเจน เช่นเดียวกับโชติรสที่ผู้อ่านได้เห็นความใจดำ ไร้หัวใจในบทสนทนากับชนชาติเมื่อเธอจับได้ว่าเขาเอาเงินที่ได้จากค่าจ้างทำงานบ้านฝรั่งไปซื้อผลไม้กับการ์ด 3 แผ่นฝากพ่อแม่และพี่เลี้ยงทางเมืองไทย นอกจากนี้คำพูดของโชติรสอีกหลายตอนก็ได้แสดงลักษณะนิสัยว่าเป็นคนใจดำ ไม่มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น มุ่งแต่จะระบายอารมณ์โกรธเกลียดของตนเพียงอย่างเดียว นับเป็นปัจจัยที่ชี้ความตกต่ำของชนชาติด้วย

นอกจากตัวละครสำคัญข้างต้นแล้ว ผู้แต่งยังใช้บทสนทนาแสดงลักษณะนิสัยของตัวละครประกอบ เช่นความเป็นคนงมงายไร้เหตุผล เห็นแก่ตัว อคติและไร้น้ำใจตลอดจนความเป็นผู้ใหญ่ที่ขาดเมตตาจิตของนวลวรรณ หรือดวงลักษณ์ที่ผู้แต่งได้ใช้บทสนทนาในหลายตอน แสดงให้เห็นลักษณะนิสัยเอาแต่ใจ เจ้าอารมณ์จนไม่สนใจความถูกต้อง ใจแคบและไม่เห็นคุณค่าคุณความดี บทสนทนาในบางตอนก็แสดงให้เห็นถึงความตื่นเินทางความคิด นอกจากนั้น ในบทสนทนากับแป้วแหวที่มักจะใช้ถ้อยคำกระทบกระเทียบ ประชดประชันหรือบางครั้งก็ว่าเอาตรงๆนั้น ก็แสดงถึงความไม่เคารพในความเป็นมนุษย์ของบุคคลอื่นของดวงลักษณ์ ชนชาติและปวิษก็เป็นอีกสองตัวละครสำคัญที่ผู้แต่งได้แสดงลักษณะนิสัยโดยผ่านบทสนทนา เช่น ความเป็นคนกตัญญูรู้คุณของชนชาติต่อโชติรส หรือความเป็นคนมีคุณธรรม ไม่จวนโอกาสตลอดจนความมั่นใจและเคารพตัวเองของปวิษที่ทำให้ยับยั้งความต้องการฝ่ายต่ำได้ จะเห็นได้ว่า ในส่วนของการสร้างตัวละครของผู้แต่งนั้น ผู้แต่งสามารถใช้กลวิธีต่างๆสร้างตัวละครให้เห็นความซับซ้อนอย่างรอบด้านเป็นส่วนใหญ่ มีความสมจริงทั้งลักษณะนิสัยและพฤติกรรม สอดคล้องกับโครงเรื่องและแก่นเรื่องตลอดจนทัศนคติของผู้แต่ง อันเป็นเหตุผลของคุณค่าทางวรรณศิลป์ในระดับสูงเช่นเดียวกับนวนิยายเรื่องสมการวัย อย่างไรก็ตามการที่ผู้แต่งจงใจให้

ตัวละครบางตัวเช่น ดวงลักษณ์หรือนวลวรรณมีบทบาทเสริมบทบาทและลักษณะนิสัยของ ตัวละครเอกให้เด่นชัดมากขึ้นโดยไม่มี การเปลี่ยนแปลงลักษณะนิสัยและผู้แต่งก็ไม่ได้แสดงความ ชัดแย้งภายในใดๆให้ผู้อ่านเห็นนั่นก็อาจทำให้นวนิยายเรื่องนี้ลดคุณค่าในทางวรรณศิลป์อยู่บ้าง

ทัศนะของผู้แต่ง

เมื่อได้ศึกษาวิเคราะห์นวนิยายทั้ง 2 เรื่องของศรีฟ้า ลดาวัลย์ ก็เห็นได้ว่า เป็น ผลงานที่แสดงชีวิตและปัญหาของผู้คนในสมัยปัจจุบันได้อย่างน่าขบคิด โดยแฝงทัศนะของผู้แต่ง ต่อสิ่งสำคัญ 3 ประการ คือความสัมพันธ์ของคน ค่านิยมของสังคม คักดิ์ศรีและคุณค่าของ ความเป็นมนุษย์

ทัศนะของผู้แต่งโดยทั่วไปย่อมเกิดจากความชัดเจนในชีวิตซึ่งก่อให้เกิดแนวปรัชญา ของชีวิตขึ้นและ “เป็นสิ่งคุมการสร้างและดำเนินเรื่องตลอดจนการจัดวางและกำหนดนิสัยใจคอ ของตัวละคร” (วิทย์ ศิวะศรียานนท์, 2531 : 115) การศึกษาวิเคราะห์วรรณคดีจึงมักขาดการ ศึกษาวิเคราะห์ทัศนะของผู้แต่งไม่ได้ อย่างไรก็ตาม ทัศนะหรือปรัชญาของผู้แต่ง มิใช่เป็นสิ่งที่ แลเห็นได้ง่ายนัก ทั้งนี้เพราะผู้แต่งมักจะไม่นับบอกกล่าวเอาไว้อย่างตรงไปตรงมา หากผู้แต่งจะแฝง ทัศนะของตนเอาไว้ในองค์ประกอบต่างๆของเรื่อง เช่นคำพูดของตัวละคร คำบรรยายแสดงความ นึกคิดหรืออาจแฝงไว้ในเหตุการณ์ต่างๆ (ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, 2529 : 146) ดังที่ผู้วิจัยจะ ได้วิเคราะห์ต่อไป

1. ทัศนะต่อความสัมพันธ์ของคน

1.1 ความสัมพันธ์ในครอบครัว

1.1.1 ปัจจัยที่กำหนดหรือบั่นทอนบทบาทตามบรรทัดฐานในสถาบันครอบครัว

มนุษย์เป็นสัตว์สังคม มีธรรมชาติที่ต้องอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มและต้องมีปฏิสัมพันธ์กันไม่ ทางใดก็ทางหนึ่งตามหน้าที่และบทบาทของตน ในทุกสังคมย่อมมีบรรทัดฐานอุดมคติเป็นปัจจัย สำคัญที่ช่วยกำหนดหรือดำรงความสัมพันธ์ของมนุษย์เพื่อความเป็นปกติสุขและประโยชน์ในการ อยู่ร่วมกันในสังคม แบบแผนการปฏิบัติตนและปฏิบัติต่อผู้อื่นในการกระทำทางสังคม เรียกว่า สถาบันทางสังคม

ในการศึกษานวนิยายทั้ง 2 เรื่องของ “ศรีฟ้า ลดาวัลย์” ผู้วิจัยพบว่าในเรื่อง สมการวัย โครงเรื่องที่แสดงความแตกร้างของพ่อแม่ซึ่งกระทบต่อความสุขของตัวละครอื่นที่เป็นลูกและ หลานเป็นโอกาสให้ผู้แต่งแฝงทัศนะต่อสถาบันครอบครัวว่าเป็นสถาบันที่มีคุณค่าและมีความ สำคัญยิ่งในการสร้างคุณภาพชีวิตและพัฒนาคุณค่าหรือทำลายความเป็นมนุษย์ของบุคคล

ปัจจัยที่จะเอื้อให้สถาบันครอบครัวทำหน้าที่ตามบรรทัดฐานได้ ก็คือการแสดงบทบาทของพ่อแม่ ความอ่อนโยนในการกระทำหน้าที่ของพ่อแม่เกิดขึ้นด้วยเหตุหลายประการ ดังที่ “ศรีฟ้า ลดาวัลย์” ได้แสดงไว้ในนวนิยายทั้ง 2 เรื่องในขอบเขตของการวิจัย ประการแรกคือ ปัจจัยภายนอกที่มากกระทบพ่อแม่ซึ่งมีบทบาทเป็นผู้นำครอบครัวและเป็นหลักแก่นุตร ประการที่สองคือปัจจัยภายใน อันได้แก่ปัจจัยทางจิตวิทยาและลักษณะนิสัยของบุคคล

1.1.1.1 ปัจจัยภายนอก

ก. ความมุ่งหวังต่อสถานภาพทางสังคม

ความมุ่งหวังต่อสถานภาพทางสังคม นับเป็นปัจจัยหนึ่งที่เป็นมูลเหตุให้เกิดความอ่อนโยนในบทบาทหน้าที่ ของพ่อแม่ โดยในเรื่อง สมการวัย ผู้แต่งได้แฝงทัศนะดังกล่าวไว้ในพฤติกรรมและบทบาทของพลโทแก้วซึ่งมีสถานภาพทางสังคมในระดับสูง ผู้อ่านจะได้พบวก่อนที่แก้วจะสูญเสียสถานภาพทางราชการ เขาและภรรยาต่างก็ทำหน้าที่ตามบทบาทของพ่อแม่ได้อย่างเหมาะสม ครอบครัวของเขาเต็มไปด้วยความสุขความอบอุ่น แต่ทันทีที่เขาเกษียณอายุราชการ ไม่สามารถทำใจยอมรับสถานภาพการสูญเสียอำนาจหน้าที่และความสำคัญต่างๆได้ ความคับข้องใจเป็นเหตุสำคัญที่ทำให้ตัดสินใจกระทำตามใจตนเองอย่างผลีผลามและไม่ไตร่ตรอง และมุ่งจะเอาชนะภรรยาที่ไม่ใส่ใจเขาอย่างแต่ก่อนเพราะหวังงานสังคมและตำแหน่งกรรมการสมาคม เขาจึงเลือกสิ่งที่ไม่มีความสุขและผู้ชดเชยความรู้สึกว่าตนยังมีความหมายและความสำคัญอยู่โดยมองข้ามความทุกข์ร้อนของลูกๆ ในที่สุดครอบครัวของเขา ก็ต้องพังทลายลง

ส่วนในเรื่อง ตุ๊กตามนุษย์ ๗ ตัวละครที่มีบทบาทเป็นพ่อแม่หลายครอบครัว คือพินิตกับชยาและปัญจะกับพิศสม พยายามทุกวิถีทางเพื่อยกระดับสถานะทางครอบครัวทั้งทางเศรษฐกิจ และสังคมให้สูงทัดเทียมกับคนอื่นหรือสูงกว่า จึงเคี่ยวเข็ญลูกให้เรียนอย่างหนักและส่งไปศึกษาต่างแดนตั้งแต่อายุน้อย จนส่งผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจของเด็ก ในครอบครัวของปัญจะและพิศสมเราจึงได้เห็นความห่างเหินกันระหว่างพ่อแม่ลูก ในขณะที่ความบีบคั้นของพ่อแม่อย่างเดียวกันก็ทำให้ชรินทร์รู้สึกห่างเหินต่อพินิตและชยา ดังที่ได้วิเคราะห์มาแล้ว เนื้อเรื่องเช่นนี้แสดงทัศนะของผู้แต่งว่าการมุ่งยกระดับสถานะทางสังคมจนลืมนึกถึงคุณค่าที่แท้จริงของชีวิตคนต้องทำทุกวิถีทางแม้ทำลายความสุขของเด็กอย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เป็นมูลเหตุหนึ่งของความอ่อนโยนในบทบาทและหน้าที่ของพ่อแม่เช่นเดียวกัน

ข. สิ่งเร้าทางสังคมภายนอก

ในปัจจุบัน กล่าวได้ว่า สิ่งเร้าทางสังคมภายนอก มีอำนาจอย่างมากที่จะบั่นทอนความสำนึกในหน้าที่ของบุคคลตามบรรทัดฐานของสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทในสถาบันครอบครัว เป็นเหตุให้ครอบครัวเกิดความระส่ำระสาย สมาชิกในครอบครัวกระจัดพลัดพราย และเผชิญปัญหาอย่างโดดเดี่ยวในที่สุด

ในนวนิยายเรื่อง สมการวัย ผู้แต่งได้แสดงอำนาจของสิ่งเร้านี้ไว้ค่อนข้างเด่นชัด โดยผ่านพฤติกรรมและการแสดงบทบาทของตัวละครสำคัญฝ่ายหญิงในเรื่อง คือ พวงเพชรและใจจันทร์ พวงเพชรถูกสิ่งเร้าทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นภัยธรรมชาติหรือเสียงตลอดจนตำแหน่งให้เธอจัดจอกกับกิจกรรมนอกบ้านจนลืมห่วงความรู้สึกของสามี และละทิ้งหน้าที่ภรรยาและมารดาที่ต้องเอาใจใส่ต่อลูกและสามี กล่าวได้ว่าสิ่งเร้าทางสังคมเป็นมูลเหตุสำคัญที่ทำให้พวงเพชรมองข้ามความสำคัญของครอบครัว แต่กลับทุ่มเทเวลาและร่างกายแรงใจทั้งหมดให้กับงานสังคมเพื่อจะได้ตำแหน่งที่เชิดหน้าชูตาในสังคมต่อไปนั่นเอง ส่วนใจจันทร์ถึงแม้ว่าเพิ่งจะได้รู้จักและสัมผัสกับการเข้าสังคมชั้นสูง แต่เมื่อพบกับสิ่งเร้าต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นค่าสรรเสริญเยินยอหรือการเอาอกเอาใจจากผู้พวกที่หวังผลประโยชน์ (ซึ่งเธอไม่รู้เท่าทัน) ก็ถึงกับเลิกใส่ใจครอบครัวและคิดจะหย่าขาดจากสามี พฤติกรรมของตัวละครดังกล่าวแฝงทัศนคติของผู้แต่งว่าสิ่งเร้าทางสังคมมีอิทธิพลอย่างสูงที่ทำให้บุคคลย่อหย่อนในหน้าที่ตามบทบาทของตน

ในเรื่อง ตุ๊กตามนุษย์ สิ่งเร้าทางสังคมภายนอกที่มีอำนาจในการทำให้พ่อแม่ย่อหย่อนในบทบาทและหน้าที่ของตนที่เห็นได้ชัดเจนอีกประการหนึ่งในทัศนคติของผู้แต่ง ก็คือ ค่านิยมสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งค่านิยมบูชาวัตถุ ซึ่งทำให้บุคคลต้องขวนขวายเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินเงินทองและชื่อเสียงเกียรติยศ ดังที่ผู้แต่งได้แสดงไว้ในบทบาทของพินิตและชายาที่ต้องการยกฐานะและชื่อเสียงให้เป็นที่เชิดหน้าชูตา หรือบทบาทของปัญจะกับพิศสมที่แม้จะอยู่ในฐานะถึงขั้นเศรษฐีแต่ก็ยังมุ่งสะสมและแสวงหาทรัพย์สินเงินทองและชื่อเสียงเกียรติยศอย่างไม่รู้จักพอ บุคคลเหล่านี้จึงต้องบังคับเคี่ยวเข็ญผู้เป็นลูกให้กระทำตามความต้องการของตนโดยไม่คำนึงว่าลูกมีความรู้สึกนึกคิดเป็นของตนเองอย่างไร การที่ผู้แต่งแสดงให้เห็นว่าค่านิยมสังคมมีอิทธิพลอย่างสูงที่ทำให้พ่อแม่ลืมบทบาทและหน้าที่ที่แท้จริงของตนและส่งผลกระทบโดยตรงต่อลูก แสดงทัศนคติของผู้แต่งว่า ค่านิยมสังคมที่แปลกปลอมต่อชีวิต เป็นสิ่งเร้าทางสังคมภายนอกที่เป็นเหตุให้พ่อแม่ย่อหย่อนในบทบาทและหน้าที่ของตน

1.1.1.2 ปัจจัยภายใน

ก. ปัจจัยทางจิตวิทยา

ผู้แต่งได้แสดงให้เห็นว่าปัจจัยทางจิตวิทยา ก็เป็นอีกมูลเหตุหนึ่งที่ทำให้บุคคลเปลี่ยนแปลงทัศนคติหรืออุปนิสัยต่างๆต่อหน้าที่และบทบาทในสถาบันครอบครัว ดังที่ผู้แต่งได้แสดงไว้ในบทบาทและพฤติกรรมของใจจันทร์ โดยได้แสดงให้เห็นว่าความเปลี่ยนแปลงที่ค่อนข้างชัดเจนของตัวละครนี้ ประกอบด้วยมูลเหตุสำคัญคือการย้ายเข้าสู่ปัจฉิมวัยซึ่งมีความแปรปรวนทางชีววิทยา ผู้แต่งใช้การบรรยายและบทสนทนาของตัวละครกล่าวถึงลักษณะและอาการตลอดจนปัญหาของผู้ที่ก้าวเข้าสู่วัยดังกล่าว ซึ่งเมื่อประกอบกันเข้ากับความเปลี่ยนแปลงทางสถานภาพในสังคม คือการว่างงาน ก็ยิ่งทำให้ปัญหาที่มีอยู่แล้วเพิ่มความรุนแรงมากขึ้น

นอกจากนั้น ผู้แต่งยังมีทัศนะเกี่ยวกับปัจจัยทางจิตวิทยาว่า ยังเป็นต้นเหตุของปัญหาอื่นๆ ดังที่ผู้แต่งให้ใจจันทร์เกิดความหงุดหงิดและวิตกกังวลกับรูปร่างสังขารที่เปลี่ยนไป เพราะวัยที่เพิ่มมากขึ้น จึงเกิดความหมกมุ่นกับวิธีการที่จะทำให้ตัวเองดูสาวและสวยงามขึ้น เช่น เข้าสถานเสริมความงามถึงแม้ว่าก่อนหน้านี้ใจจันทร์ไม่เคยปฏิบัติมาก่อน เธอมีโอกาสได้พบปะกับบุคคลในระดับต่างๆ ความตื่นเด่นแปลกใหม่เหล่านี้ทำให้ใจจันทร์หลงคิดว่าเป็นความสุขและความต้องการที่แท้จริงของตน กว่าจะรู้สึกตัวว่าหลงผิดก็เกือบจะสายเกินไป กล่าวได้ว่าพฤติกรรมของตัวละครดังกล่าว แผงทัศนคติของผู้แต่งเอาไว้ว่า ปัจจัยทางจิตวิทยา นอกจากจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้บุคคลบกพร่องในหน้าที่และบทบาทในสถาบันครอบครัวแล้ว ปัจจัยดังกล่าวยังเป็นต้นเหตุให้ปัญหาอื่นๆตามมา ดังที่ได้วิเคราะห์มาแล้ว

ความอยากดีอยากเด่น อยากมีชื่อเสียงเป็นที่เชิดหน้าชูตาซึ่งเห็นชัดว่าเป็นแรงผลักดันพฤติกรรมของพวงเพชรและตัวละครระดับหัวหน้าครอบครัวในเรื่อง ตุ๊กตามนุษย์ คือพินิตและชานา และปัญจะกับพิศลมก็ยังเป็นปัจจัยทางจิตวิทยาอีกประการหนึ่งซึ่งผู้แต่งได้แสดงให้เห็นว่าทำให้เกิดความย่อหย่อนในบทบาทหน้าที่ของพ่อแม่โดยเฉพาะเมื่อได้รับแรงกระตุ้นจากสิ่งเร้าภายนอกในยุคปัจจุบัน

ข. ลักษณะนิสัยของบุคคล

ในเรื่องสมการวัย ผู้แต่งได้แสดงให้เห็นว่า ลักษณะนิสัยของบุคคลมีส่วนสำคัญทั้งในทางที่เป็นปฏิปักษ์และเกื้อกูลต่อบทบาทและหน้าที่ในครอบครัว ทัศนคติดังกล่าวนี้ ผู้แต่งได้แสดงไว้ในพฤติกรรมและลักษณะนิสัยของตัวละครสำคัญในเรื่อง ดังจะได้วิเคราะห์ต่อไปนี้

1) ลักษณะนิสัยที่เป็นปฏิปักษ์ต่อบทบาทและหน้าที่ในครอบครัว

นอกจากปัญหาอื่น ๆ ที่เป็นมูลเหตุของความบกพร่องในบทบาทและหน้าที่ต่อครอบครัวดังที่ได้วิเคราะห์ข้างต้นแล้ว ลักษณะนิสัยของตัวละครก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ปัญหาเลวร้ายลงไปอีก เห็นได้จากครอบครัวของแก้วและพวงเพชรในเรื่อง สมการวัย ที่ถึงแม้ว่าในเบื้องต้น ความห่างเหินของแก้วและพวงเพชรจะเกิดจากการที่แก้วสูญเสียสถานภาพทางสังคมไปอย่างกะทันหัน ในขณะที่ทั้งคู่ก็ไม่ยอมปรับตัวปรับใจให้เข้ากับสภาพใหม่ ผู้แต่งก็ยังแสดงว่ามูลเหตุอีกข้อหนึ่งที่ทำให้ทั้งแก้วและพวงเพชรระหองระแหงถึงขั้นหย่าร้างกันมากที่สุด ก็คือทริฐและความถือดีอย่างไม่ยอมหย่อนกว่ากัน ลักษณะนิสัยดังกล่าวนี้เองที่ทำให้ทั้งแก้วและพวงเพชรไม่ยอมมองข้อหรืออ่อนข้อให้กันจนปัญหาได้ทวีความเลวร้าย ในช่วงท้ายของเรื่องเมื่อตัวละครลดทริฐลงเนื่องจากได้ประสบกับความผิดหวังและความสูญเสียที่ทำให้ได้สำนึกถึงข้อบกพร่องของตน การลดทริฐและความถือดีลงนี้เอง ที่ทำให้ทั้งแก้วและพวงเพชรหันหน้าเข้าปรึกษากัน จนปัญหาพอจะบรรเทาเบาบางลงได้บ้าง

นอกจากทริฐและความถือดีแล้ว ลักษณะนิสัยที่เป็นปฏิปักษ์ต่อบทบาทและหน้าที่ในครอบครัวอีกประการหนึ่ง ก็คือความเห็นแก่ตัว เห็นได้ว่าแก้วและพวงเพชรที่ต่างก็เห็นแก่ความสุขและความต้องการของตน จนไม่สนใจที่จะปรับตัวหรือยอมเปลี่ยนแปลงแก้ไขความประพฤติของตน ที่น่าสลดใจก็คือ ความเห็นแก่ตัวทำให้ทั้งคู่ไม่คำนึงถึงความรู้สึกและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับลูกเลยแม้แต่น้อย

ในเรื่อง ตุ๊กตามนุษย์ ๔ ตัวละครที่มีบทบาทเป็นพ่อแม่ทั้งพินิตกับชាយาและปัญจะกับพิศสมหรือนวลวรรณมารดาของพิชิตต่างก็มีบทบาทและพฤติกรรมที่ส่งผลกระทบต่อจิตใจลูก ซึ่งส่วนหนึ่งก็เป็นผลมาจากลักษณะนิสัยของตัวละครที่อยากได้ใคร่ดี ทะเยอทะยาน อยากมีหน้ามีตาในสังคมจนต้องบังคับเคี่ยวเข็ญลูกให้ทำตามความต้องการของตน แม้จะดูเหมือนว่าพ่อแม่เหล่านี้ทำไปด้วยความรักและปรารถนาดีต่อลูก แต่ผู้แต่งก็แสดงให้เห็นว่าตัวละครที่มีบทบาทเป็นพ่อแม่เหล่านี้ไม่เคยได้ถามหรือคำนึงถึงความต้องการและความรู้สึกของลูก และยังได้ให้ภูมิหลังของตัวละครที่เชื่อมโยงให้เห็นว่า แท้จริงแล้วก็ล้วนแต่มีความทะเยอทะยานอยู่ในส่วนลึกนั่นเอง

2) ลักษณะนิสัยที่เกื้อกูลการปฏิบัติตนตามบรรทัดฐานของสังคม

เมื่อได้แสดงลักษณะนิสัยที่เป็นปฏิปักษ์ต่อบทบาทและหน้าที่ในครอบครัวแล้ว ผู้แต่งยังได้แสดงลักษณะนิสัยที่เกื้อกูลหรือเสริมสร้างสัมพันธภาพในครอบครัวได้แก่ ความหนักแน่นมั่นคงและเสมอต้นเสมอปลาย โดยผู้แต่งได้แฝงทัศนะให้สังเกตได้ในพฤติกรรมและบทบาทของรักษาซึ่งเป็นตัวละครที่แม้ประสบปัญหาและบางทีก็เหนื่อยหน่ายแต่ก็ยังเป็นสามีที่ดีและใช้อำนาจความรักแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะเมื่อได้รับความรู้ที่เหมาะสมจากบุตรที่เป็นแพทย์

จึงเข้าใจภรรยา ความหนักแน่นและมั่นคงของเขาช่วยให้เขาไม่คิดจะตอบโต้ด้วยความรุนแรง การที่ผู้แต่งสร้างให้รักษามีลักษณะนิสัยหนักแน่นมั่นคงเสมอต้นเสมอปลายนี้เอง ได้แฝงทัศนะของผู้แต่งเอาไว้ว่า คุณสมบัติดังกล่าวเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยพยุงความสัมพันธ์และช่วยคลี่คลายปัญหาให้บรรเทาเบาบางลงได้

นอกจากความหนักแน่นมั่นคงของรักษาผู้เป็นสามีแล้ว ลักษณะนิสัยของใจจันทร์ที่เป็นคนรักเด็ก มีเมตตาธรรมและรู้จักละอายใจเมื่อผิดพลาด ก็นับเป็นคุณสมบัติอีกข้อหนึ่งที่ช่วยให้ครอบครัวนี้สามารถรักษาเยื่อใยและสัมพันธ์ภาพเอาไว้ได้ การที่ผู้แต่งผูกเรื่องหรือสร้างเหตุการณ์ให้สองครอบครัว คือครอบครัวของแก้วและพวงเพชรและครอบครัวของรักษากับใจจันทร์ประสบปัญหาคล้ายคลึงกัน แต่ครอบครัวหลังสามารถรักษาเยื่อใยและความสัมพันธ์เอาไว้ได้ด้วยความรักความเข้าใจ และที่สำคัญก็คือด้วยลักษณะนิสัยดังที่ได้วิเคราะห์มาแล้ว ย่อมเป็นเครื่องแสดงทัศนะของผู้แต่งว่า ลักษณะนิสัยของบุคคลน่าจะเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดทั้งในทางเป็นปฏิปักษ์หรือในทางเสริมสร้างเกื้อกูลบทบาทและหน้าที่ในครอบครัวเองบุคคล

1.2 ความสัมพันธ์ของบุคคลกับผู้อื่น

ในนวนิยายทั้ง 2 เรื่องที่ผู้วิจัยนำมาศึกษานั้น ผู้แต่งได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของบุคคลกับผู้อื่นไว้อย่างน่าสนใจ ดังเห็นได้ในเรื่องสมุทรวิชัยผ่านบทบาทของตัวละครสำคัญ เช่นใจจันทร์โดยเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับเถิงเถิง แม้ในเบื้องต้นความรักความผูกพันของใจจันทร์ที่มีต่อเถิงเถิงจะเกิดจากความเข้าใจผิดว่าเถิงเถิงเป็นหลาน แต่เมื่อรู้ความจริงแทนที่ใจจันทร์จะเลิกรักเลิกผูกพันก็กลับยิ่งเวทนาสงสาร อำนาคความผูกพันนี้เองทำให้เกิดเถิงเถิงแม้จะเป็นเพียงเด็กทารกวัยเพียง 8-9 เดือน ก็ยังสามารถรับรู้ได้ ในขณะที่ย่าหรือตายายแท้ ๆ เสียอีก กลับเห็นนางไม่ห่วงใยเท่า เราจึงวิเคราะห์ทัศนะของผู้แต่งในเรื่องความสัมพันธ์ของบุคคลว่า บางครั้งสัญชาตญาณทางสายเลือด ก็ไม่มีอำนาจที่จะสร้างความรักความผูกพันได้เท่ากับความรักความเมตตาอย่างจริงใจ ดังที่ผู้แต่งได้แสดงทัศนะดังกล่าวนี้ผ่านความคิดของพวงเพชรว่า “...การให้การเลี้ยงดูอย่างอบอุ่นต่างหากทำให้เกิดความผูกพันแน่นแฟ้นยิ่งเสียกว่าสัญชาตญาณของสายเลือด “ (923)

ในเรื่องตุ๊กตามนุษย์ ตัวละครเอกคือแป้วแห้วได้แสดงให้เห็นทัศนะของผู้แต่งเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของบุคคลกับผู้อื่นว่า คุณความดีเป็นสิ่งผูกพันใจได้ลึกซึ้งกว่าผลประโยชน์เห็นได้จากการที่ผู้แต่งให้แป้วแห้วมีข้อบกพร่องที่น่าจะเป็นอุปสรรคในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น เช่นด้อยปัญญา ไม่รู้จักกาลเทศะ ไร้เดียงสาเหมือนเด็กทั้ง ๆ ที่ไม่ใช่เด็ก ดูน่ารำคาญจน

อาจทำให้ผู้ไม่เข้าใจเบือนหน้าหรือเพิกเฉย แต่ในที่สุดธาตุแห่งความดีของแป้วแหวกก็ทำให้เธอกลายเป็นที่รักของเพื่อนร่วมงานและยังเป็นที่เมตตาแก่ผู้ใหญ่อีกอย่างพิศมหรือแม้แต่คนที่ไม่ชอบคนใจอย่างปัญญา หรือปวิขที่ก่อนหน้านี้เคยแม้แต่คิดจะล่องเกินแป้วแหวก และทั้งยังอ่อนใจและเบือนหน้ากับความไม่ประสีประสาของเธอ ก็ยังเกิดความละอายใจและพลอยยินดีในความสุขของเธอ ที่สำคัญเธอสามารถชนะใจเพิ่มบุญผู้เป็นสามีจนได้รับความรักที่จริงใจจากเขา การที่นวลวรรณและดวงลักษณ์มีอคติกับแป้วแหวก ก็เป็นสิ่งบ่งชี้ว่าผู้หวังผลประโยชน์และขาดความเป็นธรรม เป็นคนที่ทำลายความสัมพันธ์กับผู้อื่นด้วยลักษณะนิสัยที่เลวร้ายของตนเอง การที่ผู้แต่งให้แป้วแหวกชนะใจคนส่วนใหญ่ด้วยความดีของตน ไม่ว่าจะเป็นการมองโลกในแง่ดี การให้อภัยไม่ถือสาหาความใคร ความกตัญญูรู้คุณและความปรารถนาดีต่อผู้อื่นตลอดจนความอ่อนน้อม เชื่อฟังผู้ใหญ่และไม่ถืออันอวดดี เป็นการแฝงทัศนะของผู้แต่งว่า ความสัมพันธ์ที่พึงประสงค์ของบุคคลกับผู้อื่นอยู่บนพื้นฐานของความรักและเมตตากันอย่างจริงใจและความดีเป็นสิ่งที่เกื้อกูลความสัมพันธ์ดังกล่าว

ปวิข ขรินชาติและเพิ่มบุญก็ยังนับเป็นตัวละครที่แสดงให้เห็นทัศนะของผู้แต่งว่า ปัจจัยสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่กำหนดความสัมพันธ์ของบุคคลกับผู้อื่น ก็คือบุคลิกภาพและลักษณะนิสัยของบุคคล ปวิขนั้นผู้แต่งให้เขามีบุคลิกของความเป็นผู้นำ มีความมั่นใจ เป็นตัวของตัวเอง มีเสน่ห์ตลอดจนสามารถมีอิทธิพลเหนือจิตใจผู้อื่น สิ่งที่ทำให้ความสัมพันธ์กับผู้อื่นเป็นไปอย่างสร้างสรรค์มากกว่าทำลายก็คือความยับยั้งชั่งใจและวุฒิภาวะของปวิข ในขณะที่ตัวละครที่มีพื้นเพเดียวกันอย่างขรินชาติ แม้ประสบผลสำเร็จทางการศึกษาก็มีความบกพร่องในแง่ความสัมพันธ์กับผู้อื่นเพราะอ่อนแอขาดความมั่นใจ ตัดสินปัญหาด้วยตัวเองไม่ได้จนชีวิตสมรสต้องพังทลายลง ส่วนเพิ่มบุญแม้มีฐานะถึงขั้นเศรษฐีแต่แทบไม่มีเพื่อนสนิทเพราะความเป็นคนขวานผ่าซาก ก้าวร้าวเอาแต่ใจ การที่ผู้แต่งให้ปวิขประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานทั้งยังเป็นที่ยอมรับของปัญญาและเพิ่มบุญโดยไม่ต้องเดินทางลัดด้วยการแต่งงานกับดวงลักษณ์ซึ่งเปิดโอกาสอย่างเต็มที่ ก็แสดงทัศนะของผู้แต่งว่าความสามารถและความมั่นใจในตัวเองของบุคคลต่างหากที่เป็นปัจจัยสู่ความสำเร็จ หาใช่เพราะความสัมพันธ์ของบุคคลที่มีต่อกันโดยปราศจากคุณธรรมและความถูกต้องไม่

ความสัมพันธ์ในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นของดวงลักษณ์และโชติรสก็นับว่าได้แฝงทัศนะของผู้แต่งในประเด็นดังกล่าวเอาไว้ ดวงลักษณ์นั้นมีชีวิตคู่ที่ต้องพังทลายลงในเวลาอันรวดเร็วเพราะแต่งงานเพื่อเอาชนะโดยขาดพื้นฐานของความรักและความเข้าใจต่อกัน หรือความสัมพันธ์ของดวงลักษณ์เมื่อพยายามสร้างความสัมพันธ์กับปวิข ก็แฝงทัศนะของผู้แต่งเอาไว้ว่าความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนของบุคคลจำเป็นต้องอาศัยพื้นฐานของความรักความเข้าใจอย่างแท้จริง

อีกทั้งความถูกต้องตามทำนองคลองธรรมย่อมเป็นปัจจัยสำคัญของความสัมพันธ์อย่างมีคุณค่าระหว่างบุคคล ส่วนโชติรสนั้น จะเห็นได้ว่าปมด้อยที่ฝังลึกอยู่ในจิตใจเป็นต้นเหตุให้เธอเจ็บแค้นจนมุ่งเอาชนะและเห็นความทุกข์หรือของคนอื่นเป็นความสุขความสะใจของตน เธอจึงไม่ได้รับความรักความเห็นใจและความเป็นมิตรจากใคร แม้กับชนชาติที่เธอสามารถครอบครองเขาและนำตัวกลับสหรัฐอเมริกาได้ แต่ก็ด้วยความอ่อนแอและด้วยความสำนึกในบุญคุณในจิตใจของชนชาติเอง หาใช่เพราะความรักและผูกพันอย่างแท้จริง ความสัมพันธ์ของบุคคลทั้งสองจึงน่าจะดำเนินไปด้วยความทุกข์มากกว่าความสุข ในแง่ของวรรณกรรมนั้นความโลภ ความใจดำและไร้เมตตาทำให้เธอไม่เป็นที่ยกย่องของใครแม้แต่ปวีบุตรชายของเธอเอง หรือดวงลักษณะที่มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อแป้วแห้วเหมือนกันก็ยังออกปากไม่ชอบความใจแคบและเห็นแก่ได้ หรือพูนดวงเพื่อนสนิทของแป้วแห้วที่ไม่เคยเกิดความรู้สึกเคารพนับถือนวลวรรณเลย บทบาทของตัวละครดังกล่าว แฝงทัศนะของผู้แต่งเอาไว้ว่า เมตตาธรรม ความรักและความปรารถนาดีอย่างจริงใจคือปัจจัยสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของบุคคล

2. ทัศนคติต่อค่านิยมของบุคคล

ในจำนวนนวนิยายทั้งสองเรื่องที่มีผู้วิจัยได้นำมาศึกษานั้น ในนวนิยายเรื่อง ตุ๊กตามนุษย์ ทัศนคติต่อค่านิยมในสังคมสมัยใหม่นับเป็นทัศนะเชิงวิพากษ์วิจารณ์และต่อต้าน โดยจะเห็นได้จากการที่ผู้แต่งใช้ปัญหาที่เกิดจากการตกเป็นทาสค่านิยมบูชาวัตถุของตัวละครเป็นโครงเรื่องและมีแก่นเรื่องที่แสดงว่าการตกเป็นทาสของค่านิยมดังกล่าว เป็นสิ่งทำลายคุณค่าความเป็นมนุษย์

ทัศนะดังกล่าวนี้ยังเห็นได้จากบทบาทและลักษณะนิสัยของตัวละคร โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวละครที่เป็นตัวแทนของผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของค่านิยมสังคม ได้แก่พินิตกับชายาและปัญจะกับพิศลมที่ยังคับเคี้ยวเชิญให้ลูกเรียนหนังสืออย่างหนักจนลุดหมดโอกาสที่จะเรียนรู้ประสบการณ์อันมีค่าและความสุข ความสนุกสนานในวัยเด็ก เพราะหวังการไต่เต้าขึ้นไปเป็นที่เชิดหน้าชูตาตามค่านิยมสังคม แม้นิโคนที่สุดทั้งเพิ่มบุญและชนชาติจะประสบความสำเร็จทางการศึกษาและหน้าที่การงานตลอดจนฐานะทางเศรษฐกิจ แต่ความล้มเหลวในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น การมีชีวิตไร้ความสุขและการไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ แสดงให้เห็นทัศนคติของผู้แต่งที่ไม่เห็นด้วยกับค่านิยมบูชาวัตถุและเห็นว่าค่านิยมดังกล่าวเป็นสิ่งทำลายคุณค่าความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง

เพื่อแสดงทัศนะดังกล่าวนี้ผู้แต่งจึงสร้างบทบาทและลักษณะนิสัยของนวนลวรรณซึ่งเป็นผู้เลี้ยงดูแป้วแห้วมา โดยผู้อ่านจะพบว่าการปฏิบัติของนวนลวรรณต่อแป้วแห้วที่เหมือน

แป้วแหวนไม่ใช่คนที่มีความรู้สึกหรือชีวิตจิตใจนั้น นอกจากจะเป็นเพราะความใจดำและไร้เมตตา
จิตแล้ว ยังแสดงความไม่รับผิดชอบและความเห็นแก่ได้อีกด้วย นี่คือเหตุผลที่ทำให้เข้าใจได้ว่า
เหตุใดนวนิยายจึงขึ้นชมยกย่องดวงลักษณ์ สนับสนุนให้วิชบุตระชายได้แต่งงานด้วย ทั้ง ๆ ที่
ดวงลักษณ์ยังไม่ได้หย่าขาดกับสามี ผู้อ่านจะเห็นได้ว่าความโลภเพราะหลงในค่านิยมผิด ๆ ของ
สังคมบริโภค ทำให้มนุษย์หลงผิดและมองข้ามความดีงาม ละเลยคุณธรรมและความถูกต้อง

ในเรื่องสมการวัย ตัวละครที่มีบทบาทแสดงให้เห็นทัศนคติต่อค่านิยมสังคมของผู้แต่ง
ได้แก่พวงเพชร โดยเห็นได้จากการที่พวงเพชรละทิ้งหน้าที่ต่อครอบครัวโดยเฉพาะการดูแลสามีที่
เกษียณอายุราชการใหม่ ๆ เพราะหวังตำแหน่งประธานสมาคมสตรีสมาคมใดสมาคมหนึ่ง เพื่อจะ
ได้มีชื่อเสียงในวงสังคม ความต้องการชื่อเสียงและคำสรรเสริญเอียนยอจากสังคมนี้เอง เป็นเหตุ
ให้พวงเพชรมองข้ามความสำคัญของครอบครัว จนครอบครัวต้องพังทลายลงในที่สุด บทบาท
ของพวงเพชรแฝงทัศนคติของผู้แต่งต่อค่านิยมสังคมบุชาวัตถุของบุคคลว่า เป็นเหตุสำคัญของ
ความล้มสลายของสถาบันครอบครัว

3. ทัศนคติต่อศักดิ์ศรีและคุณค่าของความเป็นมนุษย์

นวนิยายเป็นวรรณกรรมประเภทบันเทิงคดีที่ผู้แต่งสามารถตีความชีวิตตามทัศนคติ
ของตน ทัศนคติต่อศักดิ์ศรีและคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่ผู้แต่งแฝงไว้ในนวนิยายของตนจึงนับ
เป็นทัศนคติที่ผู้อ่านจะมองข้ามไปไม่ได้ ในนวนิยายทั้ง 2 เรื่องของ“ศรีฟ้า ลดาวัลย์” ที่ผู้วิจัย
นำมาศึกษาวิเคราะห์นั้น ในเรื่องตุ๊กตามนุษย์การที่ผู้แต่งให้ตัวละครคือแป้วแหวนมีข้อด้อย เช่น
สติปัญญาน้อยจนไม่อาจต่อต้านการบงการของผู้อื่น แต่โน้มน้าวใจอย่างบริสุทธิ์จนรอดพ้น
อันตราย และสร้างให้ดวงลักษณ์เป็นตัวละครที่เนงตนว่าฉลาดปราดเปรื่อง ไม่ยอมตกอยู่ใน
อานัติใคร มีอิสระเสรีที่จะดำเนินชีวิตตามความพอใจเป็นส่วนใหญ่ แต่กลับไม่ได้นำความฉลาด
ปราดเปรื่องของตนไปใช้ในทางสร้างสรรค์ใด ๆ ซ้ำมักจะไม่สติและปราศจากความระอาย จึงไม่
ได้นำความสุขหรือความภาคภูมิใจใด ๆ มาสู่ตนหรือพ่อแม่ผู้ใกล้ชิดเลย เมื่อเปรียบเทียบกัน
แป้วแหวนเป็นตัวแทนของผู้ไม่ถูกครอบงำด้วยค่านิยมของสังคม แต่มีสัญชาตญาณไม่ผิดที่ดำรง
คุณธรรมความดี ได้แก่ ความกตัญญูรู้คุณ การให้อภัย การมองโลกในแง่ดี เนื่องจากไม่ได้มุ่งที่
จะใช้สติปัญญาเพื่อจะกอบโกยผลประโยชน์จากความอ่อนแอของผู้อื่น ส่วนดวงลักษณ์เป็น
ผู้ที่สัญชาตญาณดังกล่าวถูกทำลายด้วยการตกเป็นทาสของการปรนเปรอและช่วยให้ครอบครัว
มากกว่าจะให้แก่ผู้ใดแม้แต่บุคคลที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด กล่าวได้ว่าทั้ง แป้วแหวนและ
ดวงลักษณ์เป็นตัวละครที่ผู้แต่งสร้างขึ้นเพื่อเปรียบเทียบให้เห็นความดีงามและความอัปักษณ์
อันเป็นการแฝงทัศนคติของผู้แต่งเอาไว้ว่า ศักดิ์ศรีและคุณค่าของความเป็นมนุษย์นั้นอยู่ที่ความดี

หาใช่อยู่ที่ความฉลาดปราดเปรื่องที่ปราศจากสติหรือคุณธรรมไม่ ดังที่ผู้แต่งได้แฝงไว้ในคำพูดของชรินชาติว่า "...มนุษย์ต่อสู้ด้วยสมอง ต่อสู้ด้วยสติ แป้วนะถึงไม่มีสมองแกก็มีสตินะครับ ไม่เหมือนคนบางคน สมองมีแต่ปราศจากสติ" (990)

นอกจากความแตกต่างของแป้วแหวและดวงลักษณ์ที่ผู้แต่งแฝงทัศนคติต่อศักดิ์ศรีและคุณค่าของความเป็นมนุษย์แล้ว ความผิดแผกของชรินชาติและปวิซตลอดจนเพิ่มบุญก็แฝงทัศนคติดังกล่าวไว้เช่นกัน ชรินชาตินั้นไม่มีความเป็นตัวของตัวเอง ไร้ความคิดและอำนาจตัดสินใจ ทั้ง ๆ ที่มีระดับสติปัญญาและมันสมองเป็นเลิศ เพราะต้องตกอยู่ในอำนาจและการครอบครองของเจ้าบุญนายคุณอย่างโชติรส ชะตากรรมของชรินชาติแฝงทัศนคติของผู้แต่งเอาไว้ว่า การประสบความสำเร็จจะมากหรือน้อยก็ตาม หากประกอบด้วยความสามารถของตนตามฐานะและอรรถาพยอมนำภูมิใจและมีศักดิ์ศรีมากกว่าการต้องอาศัยผู้อื่น ดังที่ผู้แต่งได้แสดงทัศนคติไว้ในคำบรรยายและความคิดคำนึงของพินิตว่า

แต่ไหนแต่ไรมา พินิตเคยรู้สึกว่าเขาทำถูกที่เดียวเชิญให้ลูกชายคนเดียวเรียนหนังสือเก่ง จบแต่อายุยังน้อย เคียวเชิญให้ไปว่าแห้วอยู่ต่างแดนตั้งแต่อายุแคสิบเข็ดขวบ

ทว่า ตอนนี้ เขากลับอยากให้เวลามันย้อนกลับ เขาจะบอกกับลูกว่า "ไม่ต้องเรียนให้มันแก่นักหรอก ลูกเอ๋ย เราอยู่กันอย่างอบอุ่นตามประสาพ่อแม่ลูกก็พอแล้ว พ่ออยากให้ลูกโตขึ้นอย่างมีความมั่นใจในตัวเองเหมือนต้นไม้ที่เติบโตขึ้นในป่าดงยิ่งกว่าเป็นเหมือนไม้เลื้อยอย่างทุกวันนี้"

(969)

อย่างไรก็ตาม สำหรับผู้ขาดความเป็นตัวของตัวเอง ถึงแม้ได้แสดงว่ามีคุณธรรมในแง่ความกตัญญูรู้คุณ เช่นเมื่อชรินชาติยอมหย่ากับดวงลักษณ์และเดินทางกลับสหรัฐอเมริกา พร้อมกับโชติรสก็ไม่ได้สร้างความประทับใจแก่ผู้อ่าน เนื่องจากอาจตีความว่าชรินชาติอาจเป็นผู้หวาดกลัวอำนาจของโชติรสมากกว่าเลือกกระทำด้วยความเสียสละอย่างแท้จริง นอกจากนี้ชรินชาติก็ไม่ได้มีความรักให้กับดวงลักษณ์พอที่จะทนอยู่กับเธอได้ ต่างจากแป้วแห้วที่พยายามช่วยเหลือเพิ่มบุญเพราะเกิดความรักอย่างแท้จริง

ส่วนเพิ่มบุญที่แม้จะมีความสมบูรณ์พร้อมทุกอย่างทั้งหน้าที่การงานและฐานะ แต่ก็มิบุคคลิกและลักษณะนิสัยก้าวร้าว เอาแต่ใจ ขวานผ่าซากและมูทะลุุดันตลอดจนเป็นโรคติดสุราเรื้อรัง ลักษณะเด่นดังกล่าว แสดงให้เห็นทัศนคติของผู้แต่งว่า ความสำเร็จในหน้าที่การงานหรือฐานะความเป็นอยู่ตามค่านิยมสังคมนั้น มิได้ทำให้มนุษย์มีความสุขมีคุณค่ามีศักดิ์ศรี หากอยู่ที่

การดำรงตนอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขและกล้าเผชิญปัญหาได้อย่างเข้มแข็งและกล้าหาญ ดังเห็นได้จากปวิฑิที่ใช้ชีวิตอย่างมีความสุขบนพื้นฐานของความสำเร็จด้วยความสามารถของตนเองอย่างแท้จริง และยังมีความละเอียดอ่อนและเข้มแข็งพอที่จะไม่ฉวยโอกาสเอาเปรียบผู้ด้อยกว่า จึงสามารถดำรงอยู่อย่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามที่คนของผู้แตงนั่นเอง ศักดิ์ศรีของเพิ่มบุญจึงมิได้อยู่ที่ฐานะความเป็นอยู่หรือความสำเร็จในหน้าที่การงาน แต่เป็นความพยายามที่จะมีชีวิตอยู่อย่างคนปกติที่มีความสุขโดยไม่ต้องพึ่งพาความหึงเพื่อและเกียรติยศ ซึ่งนั่นก็หมายความว่าเขาได้ ประจักษ์ถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีที่แท้จริงของมนุษย์แล้วนั่นเอง

ในเรื่องสมการวัย ทศนะของผู้แตงต่อศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นมนุษย์นั้นอยู่ที่การไม่ยอมให้ความปรารถนาหรือความต้องการอยู่เหนือความดีงามและความถูกต้อง ดังเช่นการที่พวงเพชรซึ่งมีอาชีพเกี่ยวกับเงินๆทองๆแต่ก็ไม่ยอมเชื่อหรือทำตามคำแนะนำของสุพัตที่ให้นาวีธิการให้ได้เงินค่าประกันของเถิดเทิง หรือกิจไพฑูรย์ที่มูมานะทำงานด้วยน้ำพักน้ำแรงของตนเพื่อหาเงินมาเลี้ยงเถิดเทิงโดยไม่ยอมขอความช่วยเหลือเหลือจากใคร ก็แสดงถึงความรักและหยิ่งในศักดิ์ศรีของตน